

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Rapportage 2017

Internationale Mensenrechtenprocedures

Rapportage 2017 | Internationale Menschenrechtenprocedures | Rapportage 2017 | Internationale Menschenrechtenprocedures | Rapportage 2017 | Inter

Useless repetition of city names. The text is a single long line of city names repeated many times.

Rapportage 2017

Internationale Mensenrechtenprocedures

Afdeling Internationaal Recht
Directie Juridische Zaken
Ministerie van Buitenlandse Zaken

Inhoud

Voorwoord	4
Raad van Europa	8
Europees Hof voor de Rechten van de Mens	9
Comité van Ministers	38
Europees Comité voor Sociale Rechten	43
Verenigde Naties	44
Mensenrechtencomité	45
Comité tegen Foltering	50
Overige ontwikkelingen	54
Raad van Europa	55
Verenigde Naties	58
Bijlagen: overzichten en statistieken	59
Bijlage I Raad van Europa	60
Bijlage II Verenigde Naties	68

Voorwoord

Voor u ligt de jaarrapportage van 2017 over de internationale klachtprocedures waarin Nederland betrokken is op grond van mensenrechtenverdragen. Het is de vijfde jaarrapportage in zijn huidige vorm.

U vindt in deze publicatie zoals gebruikelijk samenvattingen van alle uitspraken en beslissingen uit het verslagjaar in zaken waarbij Nederland betrokken is geweest, ongeacht de instantie waarvoor werd geprocedeerd. Tevens treft u informatie aan die in het verlengde ligt van, of van direct belang is voor de procedures, alsmede overzichten en statistieken.

In 2017 heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) drie uitspraken gedaan in Nederlandse zaken. Een daarvan werd gedaan door de Grote Kamer. In deze zaak Garib kwam de Grote Kamer tot de conclusie dat de weigering van een huisvestingsvergunning op grond van de huisvestingsverordening Rotterdam geen ongerechtvaardigde beperking inhield van het recht zich vrijelijk te verplaatsen en vrijelijk een verblijfsplaats te kiezen zoals neergelegd in artikel 2 van Protocol 4 van het EVRM. In de twee andere zaken constateerde het EHRM een schending van het recht op een eerlijk proces.

151

Het Mensenrechtencomité van de Verenigde Naties kwam tot de conclusie dat het verplicht afstaan van DNA door minderjarigen in het kader van een strafproces een ongerechtvaardigde inbreuk op hun privacy met zich meebrengt.

Opgemerkt kan worden dat, zoals het geval in vele voorgaande jaren, de meeste zaken in 2017 op het gebied van asiel speelden. In deze zaken constateerde geen van de instanties een schending.

De samenvattingen van de bovengenoemde zaken, evenals alle andere zaken uit 2017, zijn hierna in deze jaarrapportage opgenomen.

Niet onvermeld mag blijven dat Roeland Böcker in de zomer van 2017, na een periode van 20 jaar, zijn functie van agent bij het EHRM en de overige mensenrechtenklachtprocedures heeft verruild voor die van Permanent Vertegenwoordiger van het Koninkrijk der Nederlanden bij de Raad van Europa. Hij is opgevolgd door Babette Koopman.

Bij de totstandkoming van deze rapportage zijn velen betrokken geweest. Naast medewerkers, gedetacheerden en stagiairs van de Afdeling Internationaal Recht van Buitenlandse Zaken zijn dat collega's van de ministeries van Justitie en Veiligheid, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Economische Zaken en Klimaat, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, en Financiën, alsmede van de Immigratie- en Naturalisatiedienst en het Openbaar Ministerie.

We hopen u met deze jaarrapportage een bruikbaar en inzichtelijk document te geven over de Nederlandse inbreng in procedures op het gebied van mensenrechten. Voor commentaar, suggesties of verzoeken om informatie kunt u te allen tijde contact opnemen:
djz-ir@minbuza.nl, tel. (+31)(0)70 348 6724.

Den Haag, april 2018

Het cluster mensenrechten

Babette Koopman
Fatima Arichi
Jannie Hoving
Kanta Adhin
Marjolein Busstra

Afdeling Internationaal Recht
Directie Juridische Zaken
djz-ir@minbuza.nl

Raad van Europa

Europees Hof voor de Rechten van de Mens¹

Uitspraken

Hokkeling (30749/12, 14 februari 2017)

Verzoeker werd in 2007 wegens drugshandel en medepllichtigheid aan de dood van een persoon veroordeeld tot een gevangenisstraf van vier jaar en zes maanden. Tijdens de appelprocedure voor het gerechtshof Amsterdam kwam verzoeker op vrije voeten omdat hij de door de rechtbank opgelegde gevangenisstraf had uitgezeten. Gedurende het proces bij het gerechtshof werd hij opnieuw opgepakt, ditmaal door de Noorse autoriteiten op verdenking van drugssmokkel. De Nederlandse autoriteiten deden diverse pogingen om verzoeker naar Nederland te krijgen zodat hij aanwezig kon zijn bij zijn proces, maar deze pogingen waren niet succesvol. Het gerechtshof Amsterdam stelde de inhoudelijke behandeling van de strafzaak enkele maanden uit, maar na ongeveer zeven maanden wees het gerechtshof een verzoek om de zaak nog langer aan te houden af vanwege het belang van een behoorlijke rechtspleging en het belang de zaak binnen een redelijke termijn af te wikkelen. In hoger beroep werd verzoeker uiteindelijk veroordeeld tot een gevangenisstraf van acht jaar. Het cassatieberoep dat verzoeker hiertegen instelde werd verworpen.

Verzoeker klaagt bij het Hof dat hem de mogelijkheid is ontnomen om, samen met zijn raadsman, aanwezig te zijn bij de zittingen van 1 en 4 juni 2010, in strijd met zijn recht op een eerlijk proces en zijn recht om zichzelf in persoon te verdedigen (artikel 6 lid 1 en 3 (c) EVRM).

Het Hof overweegt dat een veroordeling *in absentia* niet als zodanig in strijd is met artikel 6 lid 1 EVRM, maar dat veel waarde wordt gehecht aan het aanwezigheidsrecht van een verdachte. In het geval van verzoeker blijkt niet dat hij afstand heeft willen doen van zijn aanwezigheidsrecht. Het Hof overweegt dat het gerechtshof geen maatregelen heeft getroffen om verzoeker in staat te stellen de behandeling van zijn zaak bij te wonen, hetgeen de nationale rechter des te meer wordt aangerekend omdat in appel de strafmaat is verhoogd. Het Hof is het met de regering eens dat de aanhouding van verzoeker in Noorwegen een direct gevolg was van zijn eigen handelen en dat het belang op een spoedige afwikkeling van de

¹ Uitspraken (*judgments*) en beslissingen (*decisions*) zijn in chronologische volgorde opgenomen. Niet zijn samengevat beslissingen die zijn afgedaan met een standaard-motivering. Voor de volledige lijst van uitspraken en beslissingen zie Bijlage I.

strafzaak legitiem is. Ook erkent het Hof dat verzoeker aanwezig kon zijn bij het strafproces in eerste aanleg en bij een deel van het strafproces in tweede aanleg, terwijl zijn raadsman actief de verdediging kon voortzetten. Dit kan echter de afwezigheid van verzoeker niet compenseren.

Het Hof oordeelt derhalve dat sprake is geweest van een schending van artikel 6 lid 1 en 3 (c) EVRM.

M. (2156/10, 25 juli 2017)

Verzoeker is een voormalige medewerker van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD), waar hij werkzaam was als bewaker van geluidsopnamen en als vertaler. In deze hoedanigheid had hij toegang tot gerubriceerde informatie en stond hij onder de verplichting de inhoud daarvan niet te delen met personen die niet geautoriseerd waren daarvan kennis te nemen. Op 30 september 2004 werd verzoeker gearresteerd op verdenking van het doorsturen van kopieën van gerubriceerde documenten aan personen buiten de AIVD, waaronder ook personen die het onderwerp waren van geheime onderzoeken door de AIVD wegens mogelijke betrokkenheid bij terroristische activiteiten. Verzoeker werd het verspreiden van staatsgeheime informatie ten laste gelegd. De rechtbank veroordeelde verzoeker tot een gevangenisstraf van vier en een half jaar. Het gerechtshof vernietigde deze uitspraak, oordeelde vervolgens dat verzoeker schuldig was en veroordeelde hem tot een gevangenisstraf van vier jaar. De Hoge Raad oordeelde in cassatie dat de procedure onredelijk lang had geduurd, vernietigde de uitspraak van het gerechtshof voor zover het de strafmaat betrof en kortte de door het gerechtshof opgelegde gevangenisstraf met twee maanden in. Voor het overige bevestigde de Hoge Raad de uitspraak van het gerechtshof.

Verzoeker klaagt bij het Hof dat hij geen eerlijk strafproces heeft gehad, in strijd met artikel 6 EVRM. De AIVD zou controle over het bewijsmateriaal hebben uitgeoefend door toegang tot en het gebruik van het bewijsmateriaal te beperken voor verzoeker en voor de rechtbank, waardoor het verzoeker onmogelijk is gemaakt zijn advocaten adequaat te instrueren en bewijsmateriaal voor zijn verdediging effectief in te brengen (artikel 6 lid 1 en lid 3 (b), (c) en (d) EVRM).

Het Hof identificeert drie onderdelen in de klacht. Allereerst zou de AIVD documenten in het strafdossier gedeeltelijk onleesbaar hebben gemaakt en een intern rapport over verzoeker hebben achtergehouden voor de verdediging. Het Hof overweegt dat de zwartgemaakte passages in de

bedoelde documenten de verdediging niet konden baten, nu slechts van belang was of bepaald kon worden of deze documenten staatsgeheimen bevatten en de leesbare passages daartoe afdoende waren. Voorts overweegt het Hof dat het interne AIVD-rapport niet in handen was van de officier van justitie, en dat het bestaan van het rapport niet kon worden vastgesteld door het gerechtshof. De conclusie is dat er geen sprake is geweest van schending van artikel 6 lid 1 en lid 3 (b) EVRM.

Het tweede onderdeel van de klacht ziet op de beperkingen die aan verzoeker zijn opgelegd betreffende zijn recht informatie en instructies te geven aan zijn advocaten en de weigering verzoeker toe te staan namen van medewerkers van de AIVD te noemen voor het gerechtshof. Verzoeker was erop gewezen dat de geheimhoudingsplicht uit hoofde van zijn functie bij de AIVD nog steeds op hem rustte en dat hij mogelijk achteraf strafrechtelijk zou worden vervolgd als hij gerubriceerde informatie aan zijn advocaten zou openbaren die niet reeds in het strafdossier was opgenomen. De advocaat-generaal had wel toegezegd hem niet te zullen vervolgen voor schending van de geheimhoudingsplicht als openbaarmaking gerechtvaardigd zou zijn met het oog op zijn recht op een eerlijk proces.

Het Hof overweegt dat de voorwaarden die de AIVD heeft gesteld aan de communicatie van verzoeker met zijn advocaten een beperking inhielden van het recht van een verdachte ongehinderd met zijn gemachtigde te communiceren, nu deze communicatie niet vrij en ongehinderd was, zoals normaal gesproken vereist in een eerlijk proces. Het Hof accepteert dat er in beginsel geen reden bestaat waarom een geheimhoudingsplicht niet van toepassing zou zijn wanneer medewerkers van een veiligheidsdienst vervolgd worden wegens strafbare feiten gerelateerd aan hun werkzaamheden. Het is daarbij echter wel aan het Hof om te beoordelen hoe een verbod om geheime informatie te delen het recht op verdediging van de betrokken verdachte beïnvloedt, zowel waar het betreft de communicatie met zijn advocaten als de gang van zaken voor de rechter. In het geval van verzoeker had de advocaat-generaal weliswaar aangegeven niet over te zullen gaan tot vervolging voor schending van zijn geheimhoudingsplicht indien die schending gerechtvaardigd zou zijn gelet op verzoekers rechten onder artikel 6 EVRM, maar daardoor werd de last bij verzoeker neergelegd om, zonder bijstand van zijn advocaat, te bepalen of hij bepaalde feiten met zijn advocaten kon delen zonder daardoor vervolging te riskeren. Het Hof overweegt dat niet kan worden verwacht van een persoon die terechtstaat voor ernstige misdrijven dat hij, zonder advies van een gemachtigde, een

dergelijke afweging maakt. Dit leidt reeds tot de conclusie dat sprake is geweest van schending van artikel 6 lid 1 en lid 3 (c) EVRM, waardoor het niet nodig is om te beoordelen of de weigering verzoeker toe te staan namen van medewerkers van de AIVD te noemen in de procedure bij het gerechtshof ook een schending van het EVRM oplevert.

Het derde onderdeel van de klacht heeft betrekking op de voorwaarden waaronder bepaalde medewerkers van de AIVD als getuige zijn gehoord, namelijk vermomming, stemvervorming en aanduiding met een nummer. Hierdoor kon verzoeker niet bepalen wie deze getuigen waren en is de non-verbale communicatie van de getuigen verborgen gebleven. Het derde onderdeel heeft ook betrekking op de aanwezigheid van een medewerker van de AIVD die bepaalde vragen van verzoeker kon vetoën en het feit dat bepaalde medewerkers van de AIVD niet als getuige mochten worden opgeroepen. In dit verband overweegt het Hof dat de toelaatbaarheid van bewijs primair een zaak van de nationale rechtsorde is en de beoordeling daarvan bij de nationale rechter ligt. De rol van het Hof is niet om te bepalen of bepaalde getuigenverklaringen al dan niet terecht als bewijs zijn toegelaten, maar of de gehele procedure, inclusief de wijze waarop bewijs is verzameld, eerlijk is geweest. Het gerechtshof heeft zijn veroordeling gebaseerd op niet minder dan 53 stukken waarvan een aantal verzoeker direct in verband brachten met geleeke documenten en personen bij wie geleeke documenten waren gevonden. Op basis daarvan kan niet worden overwogen dat het gerechtshof onredelijk of arbitrair heeft gehandeld door verzoeker niet toe te staan alle personen die hij als getuige wilde horen ook te laten horen of dat de verdediging van verzoeker noemenswaardig is gehinderd door de voorwaarden waaronder hij getuigen heeft kunnen horen. Er is dan ook geen sprake van schending van artikel 6 lid 1 en lid 3 (d) EVRM.

In het licht van de geconstateerde schending van artikel 6 lid 1 en lid 3 (c) EVRM overweegt het Hof ten slotte dat, wanneer een dergelijke schending wordt geconstateerd, het niet de mogelijkheid heeft een nationaal vonnis te vernietigen, maar dat een nieuwe strafrechtelijke procedure of een heropening van de procedure ten aanzien waarvan de schending is geconstateerd een passende wijze is om die schending te adresseren. Nu artikel 457 lid 1 (b) van het Wetboek van Strafvordering verzoeker de mogelijkheid biedt de Hoge Raad om herziening van de veroordeling te verzoeken, dient de enkele constatering van een schending van artikel 6 EVRM als afdoende genoegdoening te worden beschouwd en bestaat geen aanleiding verdere financiële genoegdoening toe te kennen.

Garib (43494/09, 6 november 2017, Grote Kamer)

Verzoekster wilde met haar kinderen verhuizen van een eenkamerwoning naar een driekamerwoning in de Tarwewijk in Rotterdam, waar de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek van toepassing is. Op basis van deze wet heeft de gemeente Rotterdam in haar huisvestingsverordening voorwaarden gesteld voor vestiging in de wijk, waaronder het aanvragen van een huisvestingsvergunning. Het verzoek om een huisvestingsvergunning van verzoekster werd afgewezen. Aan de afwijzing werd ten grondslag gelegd dat zij niet voldeed aan de inkomenseisen voor vrijstelling van de vergunningsplicht, aangezien zij een bijstandsuitkering ontving. Bovendien voldeed zij niet aan de voorwaarde dat zij een periode van 6 jaar voorafgaand aan de aanvraag van de vergunning in Rotterdam had gewoond. Na beroepsprocedures bij de nationale rechter, heeft verzoekster op 28 juli 2009 bij het Hof geklaagd over schending van haar recht op vrijheid van beweging en vestiging (artikel 2 Protocol 4 EVRM). Bij uitspraak van 23 februari 2016 heeft het Hof geoordeeld dat van schending van voormeld artikel geen sprake is geweest.

Op 23 mei 2016 heeft verzoekster verzocht om verwijzing van de zaak naar de Grote Kamer van het Hof. Op 12 september 2016 is aan dat verzoek tegemoetgekomen. Na een zitting op 25 januari 2017, oordeelt de Grote Kamer op 6 november 2017 dat geen sprake is geweest van schending van artikel 2 Protocol 4 EVRM. De Grote Kamer neemt als uitgangspunt dat sprake is van een beperking van het recht om vrijelijk een woonplaats te kiezen. Vervolgens onderzoekt de Grote Kamer of deze beperking geoorloofd is op basis van artikel 2 lid 4 Protocol 4 EVRM. De Grote Kamer stelt vast dat de weigering van een huisvestingsvergunning in overeenstemming was met de wet, namelijk de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek. Voorts hebben partijen het oordeel van het Hof in de uitspraak van 23 februari 2016, dat deze wet een legitiem doel nastreeft, te weten het terugdringen van probleemwijken en het bevorderen van het leefklimaat in de aangewezen wijken, niet bestreden, zodat hiervan uit kan worden gegaan. De Grote Kamer acht de inbreuk proportioneel. In dat verband onderzoekt het Hof of sprake is geweest van een evenwichtige afweging van de belangen van de staat (streven naar sociaaleconomisch meer gemengd samengestelde wijken) en de belangen van individuen (vrijheid om eigen woonplaats te kiezen). Daarbij wordt van belang geacht dat de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek personen niet het recht op een onderkomen ontzegt en evenmin personen dwingt hun woning te verlaten.

Het Hof constateert verder dat het wetgevingsproces goed is doorlopen en dat de wet onderdeel uitmaakt van een groot en langlopend plan van investeringen in de stad. De wet is bovendien zowel geografisch als in tijd beperkt en voorziet in tussentijdse evaluaties. In de wet zijn ook waarborgen opgenomen, zoals bepalingen die erop zien dat zeker gesteld moet worden dat voldoende huisvesting beschikbaar is voor personen die niet in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning en een hardheidsclausule voor gevallen waarin de betrokken persoon niet in staat is alternatieve woonruimte te vinden.

Ten slotte overweegt de Grote Kamer dat de individuele omstandigheden van verzoekster ook niet maken dat de beperking van haar recht op vrijheid van beweging en vestiging ongerechtvaardigd was. De Grote Kamer constateert daarbij onder meer dat niet is gebleken dat de leefomstandigheden in de eenkamerwoning in de Tarwewijk zodanig waren dat het weigeren van een huisvestingsvergunning voor de driekamerwoning in de Tarwewijk onevenredig hard moet worden geacht. Bovendien beschikt verzoekster, die inmiddels kennelijk ook werk heeft gevonden, reeds sinds 2010 over een sociale huurwoning in Vlaardingen en is niet gebleken dat zij sindsdien nog wenste te verhuizen naar de Tarwewijk in Rotterdam. Er bestaat dan ook geen grond voor het oordeel dat de regering het algemeen belang gediend met de Wet bijzondere omstandigheden grootstedelijke problematiek niet kon laten prevaleren boven de individuele belangen van verzoekster. Derhalve concludeert de Grote Kamer, met twaalf stemmen tegen vijf, dat er geen sprake is van schending van artikel 2 Protocol 4 EVRM.

Beslissingen

El Allati (45892/13, 6 december 2017)

Verzoeker klaagt bij het Hof dat zijn recht op een eerlijke proces is geschonden, nu hij geen beschikking heeft gehad over kosteloze rechtsbijstand gedurende zijn verhoor door de politie (artikel 6 lid 3 EVRM). Verzoeker en de regering komen tot een minnelijke schikking. Het Hof schrapt de zaak van de rol op grond van artikel 39 EVRM.

Gambier (27787/15, 6 december 2016)

Verzoeker klaagt bij het Hof dat zijn recht op een eerlijk proces is geschonden, nu een verklaring die hij tegenover de politie heeft afgelegd op een moment waarop hij niet beschikte over bijstand van een raadsman als bewijs tegen hem is gebruikt (artikel 6 lid 1 en 3 (c) EVRM). Verzoeker en de regering komen tot een minnelijke schikking. Het Hof schrapt de zaak van de rol op grond van artikel 39 EVRM.

Mucalim (5888/10, 14 maart 2017)

Verzoeker, van Somalische nationaliteit, diende op 24 augustus 2009 een asielaanvraag in. Tijdens zijn eerste gehoor bleek dat hij eerder een asielaanvraag had ingediend in Malta. Hij verklaarde niet terug te willen, omdat hij in Malta onder slechte omstandigheden gedetineerd was geweest. Bij besluit van 29 september 2009 werd de aanvraag afgewezen op grond van de Dublinverordening (343/2003), omdat Malta verantwoordelijk was voor de behandeling van de asielaanvraag en een overnameverzoek had geaccepteerd. Verzoekers beroep en hoger beroep werden ongegrond verklaard.

Verzoeker klaagt bij het Hof dat de regering heeft nagelaten haar verplichtingen onder het EVRM na te komen, omdat hij door overdracht aan Malta het risico zou lopen uitgezet te worden naar Somalië, waar hij gedood zou worden (artikel 2 EVRM). Daarnaast zou verzoeker in Malta en Somalië onmenselijk behandeld worden (artikel 3 EVRM) en zou er in de nationale procedure onvoldoende oog zijn geweest voor de door verzoeker overlegde informatie over de situatie op Malta (artikel 13 EVRM).

Bij brief van 28 juni 2012 heeft Malta het Hof geïnformeerd dat aan verzoeker op 27 januari 2009 een verblijfsstatus op grond van subsidiaire bescherming is verleend. Om deze reden overweegt het Hof dat er geen grond bestaat om aan te nemen dat verzoeker na overdracht aan Malta in

vreemdelingendetentie zal worden genomen of zal worden uitgezet naar Somalië. Daaruit volgt volgens het Hof dat overdracht aan Malta geen reëel risico op schending van artikel 3 EVRM met zich brengt en dat het verzoek in zoverre kennelijk ongegrond is. Ook de overige klachten worden kennelijk ongegrond verklaard door het Hof. Het verzoek wordt derhalve niet-ontvankelijk verklaard.

A.M. (48294/10, 14 maart 2017)

Verzoeker, die de Afghaanse nationaliteit bezit, diende tussen 2001 en 2010 vijfmaal een asielaanvraag in, die alle door de regering werden afgewezen. Op 23 augustus 2010 klaagt verzoeker bij het Hof dat uitzetting naar Afghanistan zal resulteren in marteling of een onmenselijke behandeling (artikel 3 EVRM). Het Hof wijst op diezelfde dag een tijdelijke maatregel toe, zodat verzoeker niet kan worden uitgezet gedurende de procedure bij het Hof. De maatregel wordt vervolgens verlengd, maar per 9 november 2010 beëindigd. Een hernieuwd verzoek om een dergelijke maatregel wordt afgewezen, waarna het Hof verzoeker vraagt of hij zijn verzoek in de bodemprocedure wil handhaven. Een herhaald verzoek om informatie in 2012 blijft onbeantwoord, waarna het Hof in 2017 verzoeker opnieuw vraagt om aan te geven of hij zijn verzoek wenst te handhaven. Als de gemachtigde van verzoeker hierop antwoordt dat hij geen contact meer heeft met verzoeker, overweegt het Hof dat hij kennelijk zijn verzoek niet wenst te handhaven in de zin van artikel 37 lid 1(a) EVRM. Daarop schrapt het Hof het verzoek van de rol.

| 16 |

Ojei (64724/10, 14 maart 2017)

Verzoeker, van Nigeriaanse nationaliteit, diende op 30 maart 2010 een asielaanvraag in. Verzoeker bleek gedurende de procedure eerder een asielaanvraag te hebben ingediend in Malta. Verzoeker verklaarde dat hij 18 maanden gedetineerd had gezeten in een Maltees opvangcentrum, waar hij slecht was behandeld, en Malta had verlaten nadat zijn aanvraag was afgewezen. Op 6 juli 2010 wees de regering de aanvraag af op grond van de Dublinverordening (343/2003). Malta was verantwoordelijk voor de behandeling van de asielaanvraag en had een overnameverzoek van Nederland geaccepteerd. Verzoeker had niet aannemelijk gemaakt dat overdracht aan Malta zou resulteren in een onmenselijke behandeling (artikel 3 EVRM). Verzoekers beroep en hoger beroep werden ongegrond verklaard. Een geplande overdracht aan Malta op 9 november 2010 werd

geannuleerd omdat verzoeker, gelet op zijn psychische gesteldheid, niet in staat werd geacht te reizen. Hij werd vervolgens naar een psychiatrische instelling overgebracht.

Verzoeker klaagt bij het Hof dat hij na overdracht aan Malta het risico loopt zonder proces onder erbarmelijke omstandigheden te worden gedetineerd, dan wel in een open opvangcentrum te worden geplaatst waar onvoldoende psychiatrische zorg beschikbaar is. Volgens verzoeker zal hij bovendien worden uitgezet naar Nigeria, waar hem marteling of de dood wacht.

Overdracht zou dan ook in strijd zijn met artikel 3 EVRM.

Het Hof overweegt dat verzoeker in het geheel niet heeft onderbouwd dat hij het risico loopt zonder proces gedetineerd te worden. Voorts overweegt het Hof dat de omstandigheden in Maltese opvangcentra niet zodanig zijn dat deze op zichzelf in strijd zijn met artikel 3 EVRM. De individuele omstandigheden van verzoeker zijn volgens het Hof evenmin voldoende reden om zijn overdracht in strijd met artikel 3 EVRM te achten. Nu geen sprake is van een voldoende reëel risico op schending van artikel 3 EVRM acht het Hof de klacht kennelijk ongegrond en verklaart het verzoek niet-ontvankelijk.

| 17 |

Marreel (20496/16, 6 april 2017)

Verzoeker, in bezit van de Belgische nationaliteit, kreeg in Nederland een tbs-maatregel opgelegd. Bij beslissing van 22 juni 2011 werd hij door de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie ongewenst vreemdeling verklaard. Bij brief van 18 april 2012 liet de minister van Veiligheid en Justitie verzoeker weten voornemens te zijn hem op grond van de Wet Overdracht Tenuitvoerlegging Strafvonnissen (WOTS) over te brengen naar België. Dit betekende dat de Nederlandse tbs-maatregel zou worden omgezet in de Belgische maatregel van internering.

Verzoeker klaagt bij het Hof dat overdracht aan België inhumain zou zijn, nu bij het besluit daarover onvoldoende rekening is gehouden met de vraag of verzoeker in België daadwerkelijk in internering geplaatst zal worden en dus de benodigde behandeling zal krijgen. Ook als verzoeker in internering wordt geplaatst is volgens hem onduidelijk hoe lang hij in andere detentie-omstandigheden zal moeten verblijven alvorens in internering te worden geplaatst (artikel 3 EVRM en artikel 5 lid 1(e) EVRM).

Op 20 december 2016 besliste de rechtbank Midden-Nederland dat de tbs-maatregel die verzoeker was opgelegd, wordt beëindigd vanaf het moment dat verzoeker Nederland daadwerkelijk heeft verlaten, onder de

voorwaarde dat hij niet zal terugkeren naar Nederland. Na een verzoek van de regering daartoe schrapt het Hof met toepassing van artikel 37 lid 1 EVRM de zaak van de rol.

A.A. (66848/10, 2 mei 2017)

Verzoekster, in bezit van de Turkse nationaliteit, diende op 22 mei 2007 een asielaanvraag in. Zij stelde een politiek activiste te zijn die in Turkije was vervolgd en beriep zich er voorts op dat haar man, eveneens een Turks politiek activist, in Nederland verbleef – zij het zonder verblijfsvergunning – en dat zij een dochter hebben.

Verzoekster klaagt bij het Hof dat uitzetting naar Turkije ertoe zal leiden dat zij aan marteling dan wel onmenselijke of vernederende behandeling zal worden onderworpen (artikel 3 EVRM). Bovendien zou uitzetting inbreuk maken op haar recht op respect voor haar familieleven (artikel 8 EVRM).

Bij brief van 9 februari 2017 informeert de regering het Hof dat aan verzoekster een verblijfsvergunning voor bepaalde tijd is verleend, geldig van 7 februari 2017 tot 7 februari 2022, en dat van uitzetting naar Turkije derhalve geen sprake meer is. Daarom verzoekt de regering dat de zaak van de rol wordt geschrapt. Bij brief van 24 februari 2017 bevestigt verzoekster dat aan haar voormelde verblijfsvergunning is verleend, maar betoogt dat deze vergunning met terugwerkende kracht verleend had dienen te worden, met als ingangsdatum 22 mei 2007. Alleen op deze wijze, zo stelt zij, kan schending van het EVRM volledig ongedaan worden gemaakt, in het bijzonder met het oog op het verkrijgen van een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd en naturalisatie.

Het Hof overweegt dat het verzoek betrekking heeft op de consequenties van uitzetting naar Turkije, dat verzoekster heeft erkend dat daarvan geen sprake meer zal zijn en dat derhalve het met het verzoek beoogde doel is bereikt. Het Hof beschouwt het geschil als opgelost (artikel 37 lid 1(b) EVRM) en schrapt de zaak van de rol.

L. (68613/13, 2 mei 2017)

Verzoekster, in bezit van de Zimbabwaanse nationaliteit, werd op 7 maart 2012, terwijl zij in vreemdelingenbewaring zat, onderworpen aan een visitatie door twee vrouwelijke medewerkers van het detentiecentrum Zeist die daarbij geassisteerd werden door twee mannelijke medewerkers. Zij klaagt bij het Hof dat het lichaamsonderzoek een onmenselijke dan wel vernederende behandeling betrof (artikel 3 EVRM) en een inbreuk op haar

privéleven opleverde (artikel 8 EVRM). Voorts klaagt zij dat de behandeling van haar klacht hierover niet voldeed aan de eisen van een effectief rechtsmiddel (artikel 13 EVRM).

Nadat onderhandelingen over een schikking waren mislukt, erkende de regering in een brief van 29 december 2016 bij wijze van eenzijdige verklaring dat sprake was geweest van een schending van artikel 3 EVRM. De regering stelde bereid te zijn aan verzoekster een schadevergoeding te betalen en de door haar in de nationale procedure en de procedure bij het Hof redelijkerwijs gemaakte kosten te vergoeden. Bij brief van 3 februari 2017 gaf verzoekster aan zich te kunnen vinden in de inhoud van de eenzijdige verklaring, mits deze onderdeel zou zijn van een beslissing van het Hof, dan wel op andere wijze openbaar zou worden. Het Hof overweegt dat, nu de eenzijdige verklaring van de regering in de beslissing is opgenomen en verzoekster met de inhoud daarvan akkoord is gegaan, feitelijk sprake is van een schikking. Het Hof schraapt daarop de zaak van de rol op grond van artikel 39 EVRM.

| 19 |

Hannan en Kirakosyan (70286/14, 2 mei 2017)

Verzoekers klagen bij het Hof dat de detentie van hun minderjarige zoon op het aanmeldcentrum Schiphol gedurende de behandeling van hun asielaanvragen een onmenselijke behandeling opleverde (artikel 3 EVRM). Verzoekers en de regering komen tot een minnelijke schikking. Het Hof schraapt de zaak van de rol op grond van artikel 37 lid 1 EVRM.

M.M., A.R., Z.L. en G.G.S. (15993/09, 26268/09, 33314/09 en 53926/09, 16 mei 2017)

Verzoekers bezitten allen de Afghaanse nationaliteit. In het geval van M.M. en A.R. werd het verblijfsrecht ingetrokken, terwijl bij Z.L. en G.G.S. de asielaanvragen werden afgewezen, omdat er ernstige redenen bestonden te veronderstellen dat zij zich schuldig hadden gemaakt aan gedragingen als bedoeld in artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag. M.M., A.R. en G.G.S. waren werkzaam geweest voor de veiligheidsdienst KhAD/WAD onder het communistische regime van de Democratische Volkspartij van Afghanistan; Z.L. had een aantal bestuurlijke functies vervuld onder dit regime. Verzoekers kregen tevens een inreisverbod opgelegd. Verzoekers klagen bij het Hof dat uitzetting naar Afghanistan zal leiden tot foltering of een onmenselijke behandeling (artikel 3 EVRM), wegens hun werkzaamheden onder het communistische regime en wegens de algemene veiligheidssituatie in Afghanistan. Daarnaast klaagt Z.L. dat artikel 1F is

toegepast terwijl in Nederland geen strafrechtelijke procedure tegen hem is begonnen (artikel 6 EVRM). A.R., Z.L. en G.G.S. menen dat de weigering hun verblijf toe te staan strijd oplevert met hun recht op gezinsleven, nu zij echtgenotes en kinderen met een verblijfsrecht in Nederland hebben van wie niet verwacht kan worden dat zij meegaan naar Afghanistan (artikel 8 EVRM). Ten slotte klagen A.R. en G.G.S. dat hun geen effectief rechtsmiddel is geboden om hun klachten over schending van artikel 3 en/of 8 van het EVRM naar voren te brengen (artikel 13 EVRM).

Het Hof besluit de verzoeken, gelet op hun feitelijke en juridische gelijksoortigheid, gezamenlijk te behandelen.

Het Hof constateert allereerst dat de verzoekers Afghanistan niet zijn ontvlucht na de val van het communistische regime in 1992 en daar zijn gebleven tot de Taliban de macht greep. Het Hof overweegt vervolgens dat er geen aanwijzingen zijn dat verzoekers sinds hun vertrek uit Afghanistan de negatieve aandacht hebben getrokken van de overheid, van enige groepering of van enige privépersoon op grond van hun betrokkenheid bij het voormalige communistische regime. Hierbij neemt het Hof in aanmerking dat personen die betrokken zijn geweest bij het communistische regime door de UNHCR niet aangemerkt worden als een specifieke categorie personen die thans in Afghanistan een potentieel risico lopen op vervolging. Daarnaast acht het Hof de algemene veiligheidssituatie in Afghanistan op zichzelf niet zodanig dat terugkeer een reëel risico op onmenselijke behandeling met zich brengt. Het Hof oordeelt derhalve dat uitzetting naar Afghanistan geen schending van artikel 3 EVRM oplevert.

De klacht over schending van artikel 6 EVRM verwerpt het Hof als *ratione materiae* onverenigbaar met het EVRM, nu uit vaste jurisprudentie volgt dat besluiten betreffende de toelating, het verblijf en de verwijdering van vreemdelingen niet binnen het bereik van voormeld artikel vallen.

In het kader van artikel 8 EVRM overweegt het Hof ten aanzien van Z.L. dat de nationale rechtsmiddelen niet zijn uitgeput en verwerpt aldus het beroep. Ten aanzien van A.R. en G.G.S. overweegt het Hof dat het gezinsleven tussen verzoekers en hun meerderjarige kinderen geen bescherming geniet onder artikel 8 EVRM nu niet is gebleken van *more than normal emotional ties*. Voor wat betreft het gezinsleven tussen verzoekers en hun echtgenoten en minderjarige kinderen overweegt het Hof dat de besluiten zijn genomen in overeenstemming met de nationale wet en een legitiem doel dienen.

Gelet op de ernst van de misdrijven en daden die leiden tot toepassing van artikel 1F en in aanmerking genomen dat niet is gebleken dat verzoekers

hun gezinsleven niet buiten Nederland kunnen uitoefenen, concludeert het Hof dat er een evenwichtige belangenafweging is gemaakt tussen de belangen van de regering en die van verzoekers. De inbreuk op artikel 8 EVRM is daarmee gerechtvaardigd op grond van het tweede lid van dat artikel.

De klacht over schending van artikel 13 EVRM wordt door het Hof kennelijk ongegrond bevonden, reeds omdat verzoekers de mogelijkheid hebben gehad beroep en hoger beroep in te stellen tegen de besluiten bij een rechterlijke instantie die het Hof eerder in de zaak A.A.Q. (42331/05, 30 juni 2015) heeft aangemerkt als een effectief rechtsmiddel in de zin van artikel 13 EVRM.

Al het voorgaande in aanmerking genomen verklaart het Hof de verzoeken niet-ontvankelijk.

J.W. (16177/14, 27 juni 2017)

Verzoeker, in bezit van de Somalische nationaliteit, had sinds 1992 een permanent verblijfsrecht in Canada, maar werd in 2010 geïnformeerd dat hij wegens zijn aanzienlijke strafblad naar Somalië zou worden uitgezet. Verzoeker diende daarop een klacht in bij het VN-mensenrechtencomité, dat oordeelde dat deze uitzetting verschillende rechten onder het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR) zou schenden. Desondanks werd verzoeker in 2012 uitgezet uit Canada met de bedoeling hem via Amsterdam en Nairobi naar Mogadishu, Somalië, te brengen. Tijdens de overstap in Nederland diende verzoeker een asielaanvraag in.

Bij besluit van 23 april 2013 werd de asielaanvraag afgewezen. Een voorgenomen uitzetting vond geen doorgang na toewijzing door het Hof van een tijdelijke maatregel voor de duur van de behandeling van de klacht. Verzoeker klaagt bij het Hof dat uitzetting naar Canada feitelijk indirecte uitzetting naar Somalië behelst, waar hij het risico loopt te worden gemarteld dan wel een onmenselijke behandeling te ondergaan (artikel 3 EVRM). Voorts klaagt hij dat zijn beroep op artikel 3 EVRM niet voldoende zorgvuldig is beoordeeld en dat de procedures ter voorkoming van uitzetting in beroep en hoger beroep niet beschouwd konden worden als een effectief rechtsmiddel (artikel 13 EVRM).

Bij brief van 14 februari 2017 informeert de regering het Hof dat geen garanties van Canada konden worden verkregen dat verzoeker, indien hij naar dat land zou worden uitgezet, vervolgens niet zou worden uitgezet

naar Somalië. De regering zegt om die reden toe verzoeker niet te zullen uitzetten naar Canada of Somalië en verzoekt het Hof de zaak van de rol te schrappen. Verzoeker gaat hiermee niet akkoord, nu volgens hem het achterwege laten van uitzetting de zaak niet volledig oplost omdat een deel van zijn klachten daarmee niet geadresseerd is. Voorts betoogt hij dat schrapping van de rol zal leiden tot verlies van opvangvoorzieningen. Het Hof overweegt dat, in het licht van de brief van 14 februari 2017, verzoeker niet naar Canada of Somalië zal worden uitgezet en dat daarmee het risico op schending van artikel 3 EVRM is weggenomen. Voorts overweegt het Hof dat het EVRM geen recht op sociale ondersteuning bevat en dat, voor zover artikel 3 EVRM lidstaten verplicht op te treden tegen situaties van extreme armoede, in Nederland daartegen reeds praktische maatregelen bestaan, zoals volgt uit de zaak *Hunde* (17931/16, 2 mei 2016). Het Hof concludeert op grond van het voorgaande dat de zaak van de rol wordt geschrapt (artikel 37 EVRM) en merkt daarbij nog op dat, indien in de toekomst alsnog stappen worden ondernomen gericht op uitzetting van verzoeker naar Canada of Somalië, hij daartegen onder nationaal recht kan opkomen of zijn verzoek bij het Hof kan laten herleven.

| 22 |

E.P. en A.R. (43538/11 en 63104/11, 11 juli 2017)

Verzoekers hebben beiden de Afghaanse nationaliteit. Van beiden werd de asielaanvraag geweigerd, omdat er ernstige redenen waren te veronderstellen dat zij zich schuldig hadden gemaakt aan gedragingen als bedoeld in artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag wegens hun werkzaamheden voor de toenmalige veiligheidsdienst KhAD/WAD onder het communistische regime van de Democratische Volkspartij van Afghanistan. Verzoekers klagen bij het Hof dat uitzetting naar Afghanistan zal leiden tot foltering of een onmenselijke behandeling (artikel 3 EVRM), wegens hun werkzaamheden voor de KhAD/WAD en wegens de algemene veiligheidssituatie in Afghanistan. Daarnaast klagen zij dat hun recht op een eerlijke proces (artikel 6 EVRM) is geschonden en dat de weigering hun verblijf toe te staan strijd oplevert met hun recht op gezinsleven, nu zij echtgenotes en kinderen met een verblijfsrecht in Nederland hebben van wie niet verwacht kan worden dat zij meegaan naar Afghanistan (artikel 8 EVRM). Ten slotte menen verzoekers dat hun geen effectief rechtsmiddel is geboden om hun klachten over schending van artikel 3 en/of 8 van het EVRM naar voren te brengen (artikel 13 EVRM). Het Hof besluit de verzoeken, gelet op hun feitelijke en juridische gelijksoortigheid, gezamenlijk te behandelen. Het Hof constateert allereerst dat

verzoekers Afghanistan niet zijn ontvlucht na de val van het communistische regime in 1992 en daar aanvankelijk ook zijn gebleven toen de Taliban in 1997 de macht greep en pas respectievelijk in 1999 en 2000 zijn gevlucht. Het Hof overweegt vervolgens dat er geen aanwijzingen zijn dat verzoekers sinds hun vertrek uit Afghanistan de negatieve aandacht getrokken hebben van de overheid, van enige groepering of van enige privépersoon op grond van hun betrokkenheid bij het voormalige communistische regime. Hierbij neemt het Hof in aanmerking dat personen die betrokken zijn geweest bij het communistische regime door de UNHCR niet aangemerkt worden als een specifieke categorie personen die thans in Afghanistan een potentieel risico lopen op vervolging. Daarnaast acht het Hof de algemene veiligheids-situatie in Afghanistan op zichzelf niet zodanig dat terugkeer een reëel risico op onmenselijke behandeling met zich brengt. Het Hof oordeelt derhalve dat uitzetting naar Afghanistan geen schending van artikel 3 EVRM oplevert.

De klacht over schending van artikel 6 EVRM verwerpt het Hof als *ratione materiae* onverenigbaar met het EVRM, nu uit vaste jurisprudentie volgt dat besluiten betreffende de toelating, het verblijf en de verwijdering van vreemdelingen niet binnen het bereik van voormeld artikel vallen.

In het kader van artikel 8 EVRM overweegt het Hof dat er sprake is van familielevens tussen verzoekers en hun echtgenotes en kinderen. Voor wat betreft de relatie met hun meerderjarige kinderen is echter geen sprake van *more than normal emotional ties*, zodat deze niet onder de bescherming van artikel 8 EVRM valt. Over de relatie met de echtgenotes en minderjarige kinderen overweegt het Hof dat de afwijzende besluiten zijn genomen in overeenstemming met de nationale wet en een legitiem doel dienen, zodat bepaald dient te worden of de besluiten noodzakelijk in een democratische samenleving waren. Gelet op de ernst van de misdrijven en daden die hebben geleid tot toepassing van artikel 1F concludeert het Hof dat er een evenwichtige belangenafweging is gemaakt tussen de belangen van de regering en die van verzoekers. Daarbij neemt het Hof in aanmerking dat verzoekers nooit een bestendig rechtmatig verblijf hebben gehad in Nederland, zodat de uitoefening van hun gezinsleven in Nederland altijd onbestendig is geweest, dat de echtgenotes op de hoogte moeten zijn geweest van de werkzaamheden van verzoekers en dat hun minderjarige kinderen reeds zestien jaar oud zijn. Daarnaast overweegt het Hof dat, zelfs indien ervan zou moeten worden uitgegaan dat er voor de gezinsleden een objectieve belemmering bestaat zich met verzoekers in Afghanistan te

vestigen, er niet is gebleken dat zij zich niet in een derde land zouden kunnen vestigen om hun gezinsleven aldaar uit te oefenen. De inbreuk op artikel 8 EVRM is daarmee gerechtvaardigd op grond van het tweede lid van dat artikel.

De klacht over schending van artikel 13 EVRM wordt door het Hof kennelijk ongegrond bevonden, reeds omdat verzoekers de mogelijkheid hebben gehad beroep en hoger beroep in te stellen tegen de gewraakte besluiten bij een rechterlijke instantie die het Hof eerder in de zaak A.A.Q. (42331/05, 30 juni 2015) al heeft aangemerkt als een effectief rechtsmiddel in de zin van artikel 13 EVRM.

Al het voorgaande in aanmerking genomen verklaart het Hof de verzoeken niet-ontvankelijk.

E.K. (72586/11, 11 juli 2017)

Verzoeker, die de Afghaanse nationaliteit bezit, diende in Nederland een asielaanvraag in. Deze aanvraag werd afgewezen omdat er ernstige redenen waren te veronderstellen dat hij zich schuldig had gemaakt aan gedragingen als bedoeld in artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag vanwege zijn werkzaamheden voor en zijn hoge functie binnen de Afghaanse politie (Sarandoy) onder het communistische regime van de Democratische Volkspartij in periode van 1992 tot en met 1998.

Verzoeker klaagt bij het Hof dat uitzetting naar Afghanistan zal leiden tot schending van zijn recht op leven (artikel 2 EVRM), dan wel schending van het verbod op foltering of een onmenselijke behandeling (artikel 3 EVRM), vanwege zijn voormalige werkzaamheden voor de Sarandoy en vanwege de algemene veiligheidssituatie in Afghanistan. Daarnaast klaagt hij dat de asielpprocedure, gelet op de lange duur daarvan, als mensonterend moet worden aangemerkt (artikel 3 EVRM) en dat de weigering hem verblijf toe te staan strijd oplevert met zijn recht op gezinsleven, nu zijn echtgenote en kinderen een verblijfsrecht in Nederland hebben en van hen niet verwacht kan worden dat zij meegaan naar Afghanistan (artikel 8 EVRM). Ten slotte meent verzoeker dat hem geen effectief rechtsmiddel is geboden om zijn klachten over schending van artikel 3 en/of 8 van het EVRM naar voren te brengen (artikel 13 EVRM).

Het Hof overweegt ten eerste dat het passend is de klacht over artikel 2 EVRM te behandelen in het kader van die over artikel 3 EVRM. In dat verband overweegt het Hof dat verzoeker Afghanistan niet is ontvlucht na de val van het communistische regime in 1992, zonder problemen in dat land heeft

kunnen blijven en pas in 1998, nadat de Taliban de macht had gegrepen, is gevlucht. Het Hof overweegt vervolgens dat er geen aanwijzingen zijn dat verzoeker sinds zijn vertrek uit Afghanistan de negatieve aandacht heeft getrokken van de overheid, van enige groepering of van enige privépersoon op grond van zijn betrokkenheid bij het voormalige communistische regime of het regime in Mazar-e-Sharif tussen 1992 en 1998. Hierbij neemt het Hof in aanmerking dat de UNHCR personen met een achtergrond als verzoeker niet aanmerkt als behorend tot een specifieke categorie personen die thans in Afghanistan een potentieel risico lopen op vervolging. Daarnaast acht het Hof de algemene veiligheidssituatie in Afghanistan op zichzelf niet zodanig dat terugkeer een reëel risico op onmenselijke behandeling met zich brengt. Het Hof oordeelt derhalve dat uitzetting naar Afghanistan geen schending van artikel 3 EVRM oplevert. Voorts overweegt het Hof dat de omstandigheden van de asielprocedure, in het bijzonder de duur daarvan, niet zodanig zijn geweest dat de ondergrens om een schending van artikel 3 EVRM aan te kunnen nemen is bereikt. In het kader van artikel 8 EVRM overweegt het Hof dat er sprake is van familielevens tussen verzoeker en zijn echtgenote en kinderen. Voor wat betreft de relatie met de kinderen, die allen meerderjarig zijn, is echter geen sprake van *more than normal emotional ties*, zodat deze niet onder de bescherming van artikel 8 EVRM valt. Over de relatie met de echtgenote overweegt het Hof dat de verblijfsweigerings in overeenstemming is met een wettelijke bepaling en dat met de verblijfsweigerings een legitiem doel wordt gediend. Het Hof beoordeelt vervolgens of deze verblijfsweigerings ook noodzakelijk was in een democratische samenleving. Gelet op de ernst van de misdrijven en daden die hebben geleid tot toepassing van artikel 1F concludeert het Hof dat er een evenwichtige belangenafweging is gemaakt tussen de belangen van de regering en die van verzoeker. Daarbij neemt het Hof in aanmerking dat verzoeker nooit een bestendig rechtmatig verblijf heeft gehad in Nederland, zodat de uitoefening van zijn gezinsleven in Nederland altijd onbestendig is geweest. Ook moet zijn echtgenote op de hoogte zijn geweest van zijn werkzaamheden voor de Sarandoy. Daarnaast overweegt het Hof dat, zelfs indien ervan uit zou moeten worden gegaan dat er voor de echtgenote een objectieve belemmering bestaat om zich met verzoeker in Afghanistan te vestigen, niet is gebleken dat zij zich niet in een derde land zouden kunnen vestigen om hun gezinsleven aldaar uit te oefenen. De inbreuk op artikel 8 EVRM is daarmee gerechtvaardigd op grond van het tweede lid van dat artikel.

De klacht over schending van artikel 13 EVRM wordt door het Hof kennelijk ongegrond bevonden, reeds omdat verzoeker de mogelijkheid heeft gehad beroep en hoger beroep in te stellen tegen het besluit bij een rechterlijke instantie die het Hof eerder in de zaak A.A.Q. (42331/05, 30 juni 2015) heeft aangemerkt als een effectief rechtsmiddel in de zin van artikel 13 EVRM. Al het voorgaande in aanmerking genomen verklaart het Hof het verzoek niet-ontvankelijk.

G.R.S. (77691/11, 11 juli 2017)

Verzoeker, die de Afghaanse nationaliteit bezit, kwam in 1998 in Nederland aan met zijn vrouw en vijf kinderen en vroeg een asiolvergunning aan. Hij verklaarde lid te zijn geweest van de Democratische Volkspartij van Afghanistan en van 1982 tot 1992 voor de KhAD/WAD, de veiligheidsdienst onder het communistische regime van voormelde partij, gewerkt te hebben. De asielaanvraag werd afgewezen, omdat er ernstige redenen waren te veronderstellen dat verzoeker zich schuldig had gemaakt aan gedragingen als bedoeld in artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag wegens zijn werkzaamheden als hooggeplaatste officier voor de KhAD/WAD. Aan de vrouw van verzoeker en zijn zes kinderen werd een verblijfsvergunning verleend onder een pardonregeling.

| 26 |

Verzoeker klaagt bij het Hof dat uitzetting naar Afghanistan zal leiden tot schending van het verbod op foltering of een onmenselijke behandeling (artikel 3 EVRM), wegens zijn voormalige werkzaamheden voor de Khad/Wad en wegens de algemene veiligheidssituatie in Afghanistan. Daarnaast klaagt hij dat de weigering hem verblijf toe te staan strijd oplevert met zijn recht op gezinsleven, nu zijn echtgenote en kinderen een verblijfsrecht in Nederland hebben en van hen niet verwacht kan worden dat zij meegaan naar Afghanistan (artikel 8 EVRM).

Het Hof overweegt dat verzoeker na de val van het communistische regime in 1992 twee jaar is vastgehouden door de mujaheddin, na zijn vrijlating Afghanistan niet heeft verlaten, maar met zijn gezin in Mazar-e-Sharif heeft gewoond, waar hij tot 1998 zonder problemen als autohandelaar heeft gewerkt. In 1998 is hij opgepakt en twee dagen later vrijgelaten door Hezb-e-Wahdat, waarna hij met zijn gezin Afghanistan is ontvlucht. Het Hof overweegt vervolgens dat er geen aanwijzingen zijn dat verzoeker sinds zijn vertrek uit Afghanistan de negatieve aandacht getrokken heeft van de overheid, van enige groepering of van enige privépersoon op grond van zijn betrokkenheid bij het voormalige communistische regime. Hierbij neemt

het Hof in aanmerking dat personen die betrokken zijn geweest bij het communistische regime door de UNHCR niet aangemerkt worden als een specifieke categorie personen die thans in Afghanistan een potentieel risico lopen op vervolging. Daarnaast acht het Hof de algemene veiligheidssituatie in Afghanistan op zichzelf niet zodanig dat terugkeer een reëel risico op onmenselijke behandeling met zich brengt. Het Hof oordeelt derhalve dat uitzetting naar Afghanistan geen schending van artikel 3 EVRM oplevert. In het kader van artikel 8 EVRM overweegt het Hof dat er sprake is van familielevens tussen verzoeker en zijn echtgenote en kinderen. Voor wat betreft de relatie met de kinderen, die allen meerderjarig zijn, is echter geen sprake van *more than normal emotional ties*, zodat deze niet onder de bescherming van artikel 8 EVRM valt. Over de relatie met de echtgenote overweegt het Hof dat de verblijfsweigering van verzoeker in overeenstemming is met een wettelijke bepalingen dat met verblijfsweigering een legitiem doel wordt gediend. Het Hof beoordeelt vervolgens of deze weigering ook noodzakelijk was in een democratische samenleving. Gelet op de ernst van de misdrijven en daden die hebben geleid tot toepassing van artikel 1F concludeert het Hof dat er een evenwichtige belangenafweging is gemaakt tussen de belangen van de regering en die van verzoeker. Daarbij neemt het Hof in aanmerking dat verzoeker nooit een bestendig rechtmatig verblijf heeft gehad in Nederland, zodat de uitoefening van zijn gezinsleven in Nederland altijd onbestendig is geweest. Ook moet zijn echtgenote op de hoogte moet zijn geweest van zijn werkzaamheden voor de KhAD/WAD. Daarnaast overweegt het Hof dat aan de echtgenote een verblijfsvergunning is verleend op basis van een generaal pardon en dat zij geen asielvergunning heeft, zodat er voor haar geen objectieve belemmering bestaat om verzoeker te volgen naar Afghanistan. Zelfs indien ervan uit zou moeten worden gegaan dat er voor de echtgenote een objectieve belemmering bestaat om zich met verzoeker in Afghanistan te vestigen, is niet gebleken dat zij zich niet in een derde land zouden kunnen vestigen om hun gezinsleven aldaar uit te oefenen. De inbreuk op artikel 8 EVRM is daarmee gerechtvaardigd op grond van het tweede lid van dat artikel. Al het voorgaande in aanmerking genomen verklaart het Hof het verzoek niet-ontvankelijk.

Soleimankheel e.a. (41509/12, 11 juli 2017)

Verzoekers, vader (eerste verzoeker), moeder (tweede verzoeker) en vier kinderen, bezitten de Afghaanse nationaliteit. De ouders kwamen in 1998 met het oudste kind in Nederland aan en dienden een asielaanvraag in. De eerste verzoeker, een etnische Pashtun, verklaarde in 1987, na een militaire training van zes maanden in de Sovjet-Unie, in dienst te zijn getreden van Riasai-e-Makhsous, een speciale unit van de directie misdaadbestrijding van het ministerie van Binnenlandse Zaken ten tijde van het communistische regime in Afghanistan. Van 1989 tot 1993 studeerde verzoeker in Oekraïne, waarna hij naar Afghanistan terugkeerde en als boer werkte. In 1998 werd hem verteld dat de Taliban naar hem op zoek was vanwege zijn werkzaamheden voor het communistische regime en zijn studie in de Sovjet-Unie/Oekraïne, waarop hij met zijn gezin naar Nederland vluchtte. De asielaanvraag van de eerste verzoeker werd afgewezen, omdat er ernstige redenen waren te veronderstellen dat hij zich schuldig had gemaakt aan gedragingen als bedoeld in artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag vanwege zijn werkzaamheden voor de Riasai-e-Makhsous. De asielaanvragen van de tweede verzoeker en de kinderen werden eveneens afgewezen, omdat deze grotendeels gebaseerd waren op het relaas van de eerste verzoeker. Een herhaalde asielaanvraag van de eerste verzoeker werd in 2006 afgewezen. In 2007 vroegen verzoekers niet tot uitzetting over te gaan in verband met de medische toestand van één van de kinderen (artikel 64 Vreemdelingenwet 2000). In 2009 werd aan de tweede verzoeker en de kinderen een verblijfsvergunning verleend op grond van de generaal pardonregeling, waarop zij hun nog lopende procedures beëindigden. Aan de eerste verzoeker werd een inreisverbod opgelegd en zijn aanvraag om toepassing van artikel 64 Vreemdelingenwet 2000 werd afgewezen, waarna hij op 21 juli 2012 werd uitgezet naar Afghanistan. Na uitzetting stelde verzoeker in Kabul bedreigd en vervolgens ontvoerd te zijn en na betaling van losgeld door zijn vader te zijn vrijgekomen. Na een nieuwe bedreiging vluchtte verzoeker vervolgens naar België, waar hem een verblijfsvergunning werd verleend. De overige verzoekers hadden inmiddels de Nederlandse nationaliteit verkregen. Verzoekers klagen bij het Hof dat de uitzetting van de eerste verzoeker hem heeft blootgesteld aan marteling of een onmenselijke behandeling vanwege het risico dat hij in Afghanistan liep door zijn voormalige werkzaamheden onder het communistische regime, zijn verwesterde levenswijze en de scheiding van zijn gezin (artikel 3 EVRM). Daarnaast meent eerste verzoeker dat het inreisverbod een inbreuk maakt op zijn recht op gezinsleven

(artikel 8 EVRM) en dat hij geen effectief rechtsmiddel heeft gehad tegen het opleggen van het inreisverbod (artikel 13 EVRM).

Het Hof overweegt in het kader van artikel 3 EVRM vooraleerst dat het beroep van verzoeker op artikel 3 EVRM beoordeeld dient te worden naar de situatie zoals deze was op 21 juli 2012, het moment waarop verzoeker naar Afghanistan is uitgezet. Het Hof overweegt vervolgens dat de eerste verzoeker na de val van het communistische regime in 1992 geen problemen heeft ondervonden tot 1998 en dat er geen aanwijzingen zijn dat verzoeker sinds zijn vertrek uit Afghanistan in 1998 of na zijn terugkeer in 2012 de negatieve aandacht heeft getrokken van de overheid, van enige groepering of van enige privépersoon op grond van zijn werkzaamheden voor het voormalige communistische regime. Voorts overweegt het Hof dat het relaas van verzoekers over de ontvoering onvoldoende onderbouwd is en dat de algemene veiligheidssituatie in Afghanistan niet zodanig slecht is dat daarmee reeds de drempel van artikel 3 EVRM wordt gehaald. Die drempel wordt evenmin gehaald door het scheiden van de eerste verzoeker van de overige verzoekers als gevolg van de toepassing van artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag.

Over het beroep op artikel 8 EVRM overweegt het Hof dat er tussen de verzoekers sprake is van gezinsleven in de zin van dat artikel en dat de toepassing van artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag en de oplegging van een inreisverbod daarop een inbreuk hebben gemaakt. Deze besluiten zijn echter bij wet voorzien en dienden een legitiem doel, zodat bepaald dient te worden of deze besluiten ook noodzakelijk waren in een democratische samenleving. Daarbij neemt het Hof in aanmerking dat verzoeker nimmer een bestendig rechtmatig verblijf heeft gehad in Nederland, zodat de uitoefening van zijn gezinsleven in Nederland altijd onbestendig is geweest. Ook moet zijn echtgenote op de hoogte zijn geweest van zijn werkzaamheden voor het communistische regime. Daarnaast is niet gebleken dat de tweede verzoeker afhankelijk was van haar echtgenoot of dat deze een belangrijke of onmisbare rol speelde in de zorg voor en opvoeding van de kinderen. Nu de tweede verzoeker en de kinderen de Nederlandse nationaliteit hebben, is er gelet op Richtlijn 2004/38, zelfs indien ervan uit zou moeten worden gegaan dat er een objectieve belemmering bestaat om zich met verzoeker in Afghanistan te vestigen, niet gebleken dat zij zich niet bij hem in België zouden kunnen vestigen om hun gezinsleven aldaar uit te oefenen. De inbreuk op artikel 8 EVRM is daarmee gerechtvaardigd op grond van het tweede lid van dat artikel.

De klacht over schending van artikel 13 EVRM wordt door het Hof kennelijk ongegrond bevonden, reeds omdat verzoeker de mogelijkheid heeft gehad beroep en hoger beroep in te stellen tegen het gewraakte besluit bij een rechterlijke instantie die het Hof eerder in de zaak A.A.Q. (42331/05, 30 juni 2015) heeft aangemerkt als een effectief rechtsmiddel in de zin van artikel 13 EVRM.

Al het voorgaande in aanmerking genomen verklaart het Hof het verzoek niet-ontvankelijk.

S.M.A. (46051/13, 11 juli 2017)

Verzoeker, in het bezit van de Afghaanse nationaliteit, kwam in 1999 met zijn vrouw en twee kinderen in Nederland aan en vroeg asiel aan. Hij verklaarde lid te zijn geweest van de Democratische Volkspartij van Afghanistan. Van 1982 tot 1992 werkte hij onder het communistische regime in Kabul als leraar, in welke hoedanigheid hij tot 1995 is blijven werken, totdat hij in 1995 door de nieuwe machthebbers, de mujaheddin, werd ontslagen. Vervolgens werkte hij als valutahandelaar en hebben de Taliban gepoogd hem af te persen. Nadat de Taliban hem in verband hiermee hadden gearresteerd en bij een huiszoeking belastende zaken hadden gevonden die de vroegere betrokkenheid van verzoeker bij de Revolutionaire Garde onthulden vluchtte hij met zijn gezin uit Afghanistan. Na aanvankelijke afwijzing van zijn asielaanvraag verleende de regering verzoeker en zijn gezinsleden in 2001 een verblijfsvergunning voor bepaalde tijd op grond van het categoriaal beschermingsbeleid. In 2002 diende verzoeker een aanvraag om verlening van een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd in. In een nader gehoor verklaarde hij onder meer in Rusland te hebben gewerkt in een kostschool van de KhAD, de veiligheidsdienst onder het communistische regime, waar Afghaanse wezen werden opgeleid tot communisten en agenten van de KhAD. De regering wees de aanvraag vervolgens af, omdat gelet op de actieve lidmaatschap van verzoeker van de Democratische Volkspartij van Afghanistan, zijn betrokkenheid bij de Revolutionaire Garde en zijn werkzaamheden voor de KhAD, er ernstige redenen waren te veronderstellen dat hij zich schuldig had gemaakt aan gedragingen als bedoeld in artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag. Een verzoek om herziening van dit besluit, een tweede asielaanvraag, een aanvraag om verlening van een verblijfsvergunning regulier voor verblijf bij zijn echtgenote, alsmede een aanvraag om uitzetting achterwege te laten om medische redenen

(artikel 64 Vreemdelingenwet 2000) werden eveneens afgewezen. Op 21 juli 2013 werd verzoeker uitgezet naar Afghanistan.

Verzoeker klaagt bij het Hof dat zijn uitzetting naar Afghanistan heeft geleid tot schending van het verbod op foltering of een onmenselijke behandeling (artikel 3 EVRM), wegens zijn voormalige werkzaamheden onder het communistische regime. Daarnaast klaagt hij dat de weigering hem verblijf toe te staan strijd oplevert met zijn recht op gezinsleven, nu zijn echtgenote en (inmiddels drie) kinderen een verblijfsrecht in Nederland hebben en van hen niet verwacht kan worden dat zij meegaan naar Afghanistan (artikel 8 EVRM). Ook meent verzoeker dat hij geen effectief rechtsmiddel heeft gehad (artikel 13 EVRM) tegen de beschuldigingen die ten grondslag lagen aan de toepassing van artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag. Ten slotte klaagt verzoeker over schending van de artikelen 1, 5, 6, 7 en 14 EVRM en artikel 3 van het VN-Kinderrechtenverdrag.

Het Hof overweegt dat het beroep op artikel 3 EVRM beoordeeld dient te worden naar de situatie zoals deze was op 21 juli 2013, het moment waarop verzoeker naar Afghanistan is uitgezet. Het Hof overweegt vervolgens dat verzoeker na de val van het communistische regime nog enige tijd zonder problemen als leraar en valutahandelaar heeft kunnen werken. Daarnaast is zijn behandeling door de mujaheddin niet zodanig geweest dat artikel 3 EVRM daardoor werd geschonden. Ook kan niet uit het dossier worden afgeleid dat verzoekers werkzaamheden onder het communistische regime de aanleiding zijn geweest voor zijn problemen met de Taliban. Voorts bestaan er geen aanwijzingen dat verzoeker sinds zijn vertrek uit Afghanistan in 1999 of na zijn terugkeer in 2013 de negatieve aandacht heeft getrokken van de Afghaanse overheid, van enige groepering of van enige privépersoon op grond van zijn werkzaamheden onder het voormalige communistische regime. Hierbij neemt het Hof in aanmerking dat personen die betrokken zijn geweest bij het communistische regime door de UNHCR niet worden aangemerkt als een specifieke categorie personen die thans in Afghanistan een potentieel risico lopen op vervolging. Daarnaast acht het Hof de algemene veiligheidssituatie in Afghanistan op zichzelf niet zodanig dat terugkeer een reëel risico op onmenselijke behandeling met zich brengt. Het Hof oordeelt derhalve dat uitzetting naar Afghanistan op 21 juli 2013 geen schending van artikel 3 EVRM heeft opgeleverd.

In het kader van artikel 8 EVRM overweegt het Hof dat verzoeker de beschikbare nationale rechtsmiddelen niet heeft uitgeput en de klacht in zoverre niet-ontvankelijk dient te worden verklaard.

Het beroep van verzoeker op artikel 13 EVRM verklaart het Hof niet-ontvankelijk, nu deze *ratione materiae* onverenigbaar is met het EVRM omdat het Hof zich niet kan uitlaten over de juistheid van toepassing van artikelen uit het Vluchtelingenverdrag en procedures betreffende de toelating. Daarnaast vallen het verblijf en de uitzetting van vreemdelingen buiten de werkingsfeer van artikel 6 EVRM.

De gestelde schendingen van artikelen 1, 5, 6, 7 en 14 EVRM en artikel 3 van het VN-Kinderrechtenverdrag verwerpt het Hof als kennelijk ongegrond. Al het voorgaande in aanmerking genomen verklaart het Hof het verzoek niet-ontvankelijk.

Madiani (29381/11, 12 september 2017)

Verzoekster, die de Congolese nationaliteit bezit, klaagt bij het Hof dat de weigering haar vrij te stellen van de verplichting in het bezit te zijn van een machtiging voor voorlopig verblijf alvorens een verblijfsvergunning regulier voor bepaalde tijd kan worden verleend in strijd is met haar recht op gezinsleven (artikel 8 EVRM). Voor de aanvraag van deze machtiging zou verzoeker moeten afreizen naar de Democratische Republiek Congo en daardoor zou ze voor onbepaalde tijd van haar gezin worden gescheiden. Bij brief van 12 mei 2017 heeft de regering het Hof geïnformeerd dat aan verzoekster alsnog een verblijfsvergunning regulier is verleend, geldig met terugwerkende kracht vanaf 5 augustus 2013. Bij brief van 8 juni 2017 heeft verzoekster dit bevestigd en heeft zij het Hof laten weten haar verzoek te willen intrekken. Het Hof schrapte de zaak daarop van de rol.

Ismail (67295/10, 26 september 2017)

Verzoeker, die de Tunesische nationaliteit bezit, werd in 2007 ongewenst vreemdeling verklaard en in 2011 uitgezet naar Tunesië, waar zijn Nederlandse vrouw en vier kinderen zich bij hem voegden. Hij klaagt bij het Hof dat de ongewenstverklaring een disproportionele inbreuk op zijn recht op gezinsleven heeft opgeleverd en dat onvoldoende gewicht is toegekend aan zijn belang en de belangen van zijn vrouw en kinderen om hun gezinsleven in Nederland te kunnen voortzetten (artikel 8 EVRM). Bij brief van 30 juni 2017 heeft de regering het Hof medegedeeld dat verzoekers ongewenstverklaring is opgeheven en dat aan hem een verblijfsvergunning is verleend. Verzoeker heeft hierop zijn verzoek niet ingetrokken en heeft een vergoeding van €30.000 gevraagd voor de door hem en zijn gezinsleden geleden emotionele schade.

Het Hof overweegt dat met het opheffen van de ongewenstverklaring en het verlenen van een verblijfsvergunning het doel van het verzoek reeds is bereikt, namelijk dat verzoeker zijn gezinsleven in Nederland kan uitoefenen. De zaak is daarmee opgelost in de zin van artikel 37 lid 1 (b) EVRM. Voorts overweegt het Hof dat het toekennen van een vergoeding als gevraagd door verzoeker slechts mogelijk is indien een schending van het EVRM of de bijbehorende protocollen is geconstateerd, hetgeen hier niet het geval is. Nu geen sprake is van bijzondere omstandigheden die verder onderzoek van de zaak noodzakelijk maken, schraapt het Hof de zaak van de rol.

Han Aarts B.V. e.a. (43768/17, 10 oktober 2017)

Verzoekers, in totaal 409 natuurlijke en rechtspersonen, zijn allen betrokken bij het professioneel fokken van pelsdieren voor de productie van bont en worden in de procedure vertegenwoordigd door de Nederlandse Federatie van Edelpelsdierenhouders (NFE). Op 16 mei 2013 startte onder meer de NFE een civielrechtelijke procedure tegen de staat met als doel de Wet verbod pelsdierhouderij die op 15 januari 2013 in werking was getreden, onverbindend te verklaren. Deze wet zou naar de mening van de NFE in strijd zijn met het recht op eigendom (artikel 1 Protocol 1 EVRM) en bovendien discriminatoir van aard (artikel 14 EVRM). De rechtbank oordeelde op 21 mei 2014 dat sprake was van een schending van artikel 1 Protocol 1 EVRM. Op 10 november 2015 vernietigde het gerechtshof die uitspraak. Het cassatieberoep werd op 16 december 2016 door de Hoge Raad verworpen.

Verzoekers klagen bij het Hof dat de wet een disproportionele inbreuk op hun recht op eigendom maakt, nu geen redelijk evenwicht is gevonden tussen het algemeen belang en hun individuele rechten, in het bijzonder omdat de wet toekomstige inkomsten niet bij de belangenafweging betreft. Verzoekers klagen voorts dat het niet aanmerken van toekomstige inkomsten als eigendom arbitrair is, wat resulteert in schending van het verbod op discriminatie (artikel 14 EVRM). Daarnaast klagen zij dat het uitsluiten van toekomstige inkomsten onder artikel 1 Protocol 1 EVRM de rechten onder dat artikel illusoir en niet-effectief maakt, hetgeen strijd oplevert met artikel 13 EVRM.

Het Hof overweegt dat volgens vaste jurisprudentie toekomstige inkomsten niet onder de reikwijdte van artikel 1 Protocol 1 EVRM vallen en dat geen redenen zijn gepresenteerd om in deze zaak tot een andere conclusie te komen. Gelet op de uitgebreide motiveringen van het gerechtshof en de Hoge Raad,

waarbij de uitgangspunten van de jurisprudentie van het Hof aan de orde zijn gekomen, ziet het Hof geen aanleiding zijn oordeel verder te motiveren. Het verzoek is in zoverre kennelijk ongegrond en daarmee niet-ontvankelijk. Voorts overweegt het Hof in het kader van artikel 14 EVRM dat onderscheid gebaseerd dient te zijn op individuele kenmerken of de status van een persoon. In voorliggende zaak is het uitsluiten van toekomstige inkomsten van de bescherming van artikel 1 Protocol 1 EVRM gebaseerd op vaste jurisprudentie van het Hof en niet op enig persoonlijk kenmerk van verzoekers, zodat van discriminatie in de zin van artikel 14 EVRM geen sprake is. Ook dit deel van het verzoek is derhalve niet-ontvankelijk. Ten slotte overweegt het Hof dat artikel 13 EVRM een effectief rechtsmiddel vereist voor *arguable claims* onder het EVRM. Het Hof constateert dat, voor zover er inderdaad sprake is van een *arguable claim*, deze door drie rechterlijke instanties is behandeld, waarbij verzoekers meer dan voldoende gelegenheid hebben gehad hun standpunten naar voren te brengen. De omstandigheid dat het gerechtshof en de Hoge Raad verzoekers niet in hun standpunten zijn gevolgd, betekent niet dat geen sprake is geweest van effectieve rechtsmiddelen. Om deze reden verklaart het Hof ook dit deel van het verzoek niet-ontvankelijk.

| 34 |

P. Plaisier B.V., D.E.M. Management Services B.V. en Feyenoord Rotterdam N.V.
(46184/16, 47789/16 en 19958/17, 14 november 2017)

Verzoekers zijn drie bedrijven die ten gevolge van de in 2012 ingevoerde crisisheffing extra belasting hebben moeten afdragen over salarissen boven de € 150.000. Verzoekers hebben daartegen zonder succes bezwaar gemaakt en vervolgens beroep, hoger beroep en uiteindelijk cassatieberoep ingesteld – in het geval van P. Plaisier B.V. direct na ongegrondverklaring van het beroep middels sprongcassatie. In de nationale procedure betoogden verzoekers dat de crisisheffing in strijd is met hun recht op bescherming van hun eigendom (artikel 1 Protocol 1 EVRM) en bovendien discriminatoir van aard (artikel 14 EVRM). Op 29 januari 2016 verklaarde de Hoge Raad de cassatieverzoeken niet-ontvankelijk.

Verzoekers klagen bij het Hof dat zij in strijd met artikel 1 Protocol 1 EVRM zijn onderworpen aan een belasting die met terugwerkende kracht is opgelegd waarbij, ondanks de aanzienlijke hoogte van die belasting, geen rekening is gehouden met de individuele omstandigheden van verzoekers. De extra heffing trof bovendien slechts een zeer klein aantal werkgevers en was disproportioneel gelet op de opbrengsten ervan.

Het Hof overweegt dat de verzoeken beoordeeld dienen te worden in het kader van de zinsnede 'om de betaling van belastingen te verzekeren' in artikel 1 Protocol 1 EVRM en dat verzoekers niet hebben bestreden dat de crisisheffing rechtmatig was in de zin dat deze een wettelijke basis had en dat daarmee een legitiem doel werd gediend. De verzoeken bestrijden slechts de proportionaliteit van de heffing. In dat kader overweegt het Hof dat de heffing onderdeel uitmaakte van een pakket aan maatregelen dat erop gericht was om te kunnen voldoen aan begrotingsverplichtingen van Nederland als lid van de EU. De maatregelen beoogden de daarbij betrokken lasten eerlijk te verdelen over de verschillende onderdelen van de nationale economie. Weliswaar is de crisisheffing met terugwerkende kracht opgelegd, maar dat levert op zichzelf geen strijd op met artikel 1 Protocol 1 EVRM. Wanneer sprake is van bijzondere en dwingende redenen, zoals in dit geval de verplichting van Nederland als lid van de EU te voldoen aan begrotingsregels in een tijd van een ernstige financiële en economische crisis, kan het algemeen belang zwaarder wegen dan het belang van een individu om zijn belastingverplichtingen vooraf te kennen.

| 35 |

Vervolgens overweegt het Hof dat alleen Feyenoord N.V. heeft betoogd dat de heffing een individuele en excessieve last op het bedrijf heeft gelegd. Dit betoog had het gerechtshof in de nationale procedure reeds beoordeeld in het licht van de individuele omstandigheden van verzoeker, zodat niet gesteld kan worden dat met die omstandigheden onvoldoende rekening is gehouden. Ook de omstandigheid dat slechts een zeer klein aantal werkgevers de lasten van de crisisheffing moest dragen acht het Hof niet disproportioneel, nu weliswaar andere opties om de belastingopbrengst te verhogen mogelijk waren, zoals het invoeren van een extra belastingschaal, maar de keuze voor de heffing gelet op de daaraan ten grondslag gelegde motivering, niet onredelijk kan worden geacht. Evenmin kunnen verzoekers worden gevolgd in hun betoog dat de heffing disproportioneel was gelet op de naar hun mening zeer beperkte opbrengst daarvan.

In het licht van de appreciatiemarge die aan staten toekomt inzake het heffen van belastingen, oordeelt het Hof gelet op het voorgaande dat de regering een aanvaardbare balans heeft gevonden tussen het algemeen belang en het beschermen van de rechten van verzoekers. Het verzoek is in zoverre kennelijk ongegrond.

Ten aanzien van het beroep op artikel 14 EVRM overweegt het Hof dat dit in essentie overeenkomt met het betoog dat slechts een zeer kleine groep werkgevers door de crisisheffing werd geraakt en dat dit betoog reeds

afdoende is behandeld in het kader van artikel 1 Protocol 1 EVRM. Ook dit onderdeel van het verzoek is kennelijk ongegrond.

Het Hof verklaart de verzoeken als geheel niet-ontvankelijk.

Ballegeer (70043/13, 21 november 2017)

Verzoeker klaagt bij het Hof dat de verlenging van de aan hem opgelegde tbs-maatregel, nadat deze reeds van rechtswege zou zijn geëindigd, strijd heeft opgeleverd met zijn recht op vrijheid van persoon (artikel 5 lid 1 EVRM).

Verzoeker en de regering komen tot een minnelijke schikking. Het Hof schrapte de zaak van de rol op grond van artikel 39 EVRM.

M.B. (63890/16, 28 november 2017)

Verzoeker, die de Guineese nationaliteit bezit, vroeg in 2010 in Nederland asiel aan. Volgens verzoeker was hij in Guinée vervolgd en gevangengezet wegens zijn homoseksuele relatie en zou hij bij terugkeer grote kans lopen opnieuw te zullen worden vervolgd of gemarteld wegens zijn seksuele geaardheid.

In 2014 werd zijn aanvraag afgewezen omdat verzoeker niet aannemelijk had gemaakt een homoseksuele relatie te hebben gehad en hierom te zijn vervolgd. Hierbij werd overwogen dat in Guinée seksuele activiteiten tussen personen van hetzelfde geslacht weliswaar strafbaar zijn gesteld, maar dat Guinée geen actief beleid voert om over te gaan tot vervolging. Er zou daarom geen sprake zijn van een reëel risico op wrede of onmenselijke behandeling. In 2016 verwierp de Raad van State het hoger beroep van verzoeker tegen dit besluit. Volgens de Raad waren de Nederlandse autoriteiten in redelijkheid tot het oordeel gekomen dat verzoeker vage en tegenstrijdige verklaringen had afgelegd. Ook was het volgens de Raad niet aannemelijk dat homoseksuelen in Guinée in het algemeen moesten vrezen voor strafrechtelijke vervolging of wrede of onmenselijke behandeling. Na enige tijd in het buitenland te hebben verbleven diende verzoeker in 2016 opnieuw een asielaanvraag in Nederland in. Uit een aantal openbare artikelen en rapporten bleek volgens verzoeker dat homoseksuelen in Guinée wel degelijk werden gediscrimineerd, vervolgd en onderworpen aan wrede of onmenselijke behandeling. De asielaanvraag werd in 2016 afgewezen wegens gebrek aan relevante nieuwe feiten. Het hoger beroep van verzoeker tegen dit besluit werd in 2016 door de Raad van State afgewezen.

Verzoeker stelt voor het Hof dat hij in geval van gedwongen terugkeer een reëel risico loopt op wrede of onmenselijke behandeling, in strijd met artikel 3 EVRM. Ook stelt hij dat hij in strijd met artikel 13 EVRM geen effectief rechtsmiddel heeft gehad.

Het Hof stelt dat niet wordt betwist dat de Guineese wetgeving homoseksuele handelingen strafbaar stelt. Niettemin moet worden beoordeeld of de specifieke feiten van dit geval wijzen op een reëel risico op wrede of onmenselijke behandeling. Hierbij erkent het Hof dat de nationale autoriteiten in beginsel beter in staat zijn om de geloofwaardigheid van het relaas van verzoeker te beoordelen. Volgens het Hof hebben de Nederlandse autoriteiten de door verzoeker aangevoerde feiten uitgebreid en zorgvuldig beoordeeld en kreeg verzoeker ruimschoots de gelegenheid zijn zaak te onderbouwen. Verder blijkt uit de beschikbare documentatie volgens het Hof niet dat homoseksuelen in Guinée actief worden vervolgd. Het Hof oordeelt dat er geen zwaarwegende redenen zijn om aan te nemen dat verzoeker een reëel risico loopt op wrede of onmenselijke behandeling bij terugkeer naar Guinée. Het Hof verklaart de klacht kennelijk ongegrond en het verzoek niet-ontvankelijk.

Comité van Ministers²

Vidgen (29353/06, 10 juli 2012)

Het Hof oordeelde dat het recht van verzoeker op een eerlijk proces was geschonden, omdat hij enkel was veroordeeld op basis van verklaringen van een getuige die niet onderzocht konden worden wegens het zwijgen van de betreffende getuige op zitting (artikel 6 lid 1 en 3(d) EVRM).

Verzoeker werd na zijn straf te hebben uitgezeten vrijgelaten. Hij diende een herzieningsverzoek in dat door de Hoge Raad op 4 juni 2013 werd ingewilligd. De zaak werd terugverwezen naar het gerechtshof 's-Hertogenbosch, een ander gerechtshof dan het gerechtshof dat eerder had beslist op het hoger beroep van verzoeker. Op 28 oktober 2015 wees het gerechtshof zijn arrest. Het gerechtshof had één van de getuigen gehoord in het bijzijn van de raadsman van verzoeker. De getuige kon zich niet langer beroepen op zijn verschoningsrecht en de verdediging had de mogelijkheid hem te ondervragen en tijdens de ondervraging te observeren. Dat de getuige verklaarde zich niet veel meer te kunnen herinneren en dat de verdediging de getuige pas na vijftien jaar had kunnen ondervragen, bracht volgens het gerechtshof geen inbreuk mee op het recht op een eerlijk proces van verzoeker. Het gerechtshof had de geloofwaardigheid van de getuige naar behoren onderzocht en achtte hem geloofwaardig. Het gerechtshof oordeelde voorts dat er voldoende bewijs was om verzoeker te veroordelen voor het medeplegen van opzettelijke handelen in strijd met de Opiumwet. Verzoeker stelde hierop cassatie in bij de Hoge Raad. De regering stelde het Comité van Ministers in een *Action Plan* van 3 november 2016 hiervan op de hoogte en gaf aan het Comité nader te zullen informeren over de uitkomst van die procedure.

In het vervolg op 23 oktober 2017 ingediende *Action Report* wordt bericht dat de Hoge Raad bij arrest van 6 juni 2017 oordeelde dat het gerechtshof met zijn oordeel dat sprake is geweest van een eerlijk proces geen blijk heeft gegeven van een onjuiste rechtsopvatting en dat dit oordeel niet onvoldoende begrijpelijk moet worden geacht. Wel vernietigde de Hoge Raad de uitspraak van het gerechtshof voor zover deze de aan verzoeker opgelegde

² Door de regering in het rapportagejaar genomen maatregelen tot tenuitvoerlegging van Hofuitspraken, waarop het Comité van Ministers toezicht uitoefent op grond van artikel 46, tweede lid, van het EVRM. Op p. 67 is een overzicht opgenomen van alle zaken die onder toezicht staan en van zaken waarvan het toezicht in het rapportagejaar is afgesloten.

straf betrof en verkortte deze straf met zes maanden. Voorts wordt in het *Action Report* aangegeven dat de Hoge Raad op 4 juli 2017 een aantal arresten heeft gewezen, waarin – in het licht van de jurisprudentie van het Hof – verdere verduidelijking is geboden over de verhouding tussen de voorwaarden die worden gesteld aan een verzoek om een getuige op te roepen en te horen en het recht van een verdachte op een eerlijk proces als bedoeld in artikel 6 EVRM.

Jaloud (47708/08, 20 november 2014, Grote Kamer)

Het Hof oordeelde dat Nederland de procedurele verplichtingen onder artikel 2 EVRM (recht op leven) had geschonden, omdat het onderzoek naar een dodelijk schietincident in Irak in 2004, waar een Nederlandse militair bij was betrokken, onvoldoende effectief was uitgevoerd.

De door het Hof opgelegde schadevergoeding en vergoeding voor kosten werden binnen de gestelde termijn aan verzoeker betaald. Op 20 mei 2015 informeerde de regering middels een *Action Plan* het Comité van Ministers over de wijze waarop Nederland verder uitvoering zou geven aan de uitspraak. In het plan wordt aangegeven dat het, gezien het tijdsverloop en het feit dat bepaalde tekortkomingen in het onderzoek onherstelbaar zijn, onmogelijk is een nieuw onderzoek naar het schietincident te doen dat meer in lijn is met de standaarden, zoals aangegeven door het Hof in zijn uitspraak. Bovendien is het oordeel van de officier van justitie in 2004, dat de betrokken Nederlandse militair handelde uit zelfverdediging, nog altijd houdbaar. Het Openbaar Ministerie heeft, afgezien van strafvervolgning, geen instrumenten ter beschikking om de gebeurtenissen in 2004 te laten onderzoeken door de strafrechter. Verzoeker kan echter op grond van artikel 12 van het Wetboek van Strafvordering wel een klacht indienen bij het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, waarna het gerechtshof vervolgens alsnog een strafvervolgning kan bevelen.

In de aanloop naar de behandeling door het Comité van Ministers werd op 4 september 2015 op verzoek van het secretariaat van het Comité een herzien *Action Plan* ingediend. Hierin wordt nader toegelicht waarom het Openbaar Ministerie besloot niet tot verdere vervolging van de betrokken Nederlandse militair over te gaan en wordt nader uiteengezet welke overwegingen aan het in 2004 genomen besluit tot niet-vervolgning ten grondslag hebben gelegen. Daarnaast wordt ingegaan op de overwegingen die zijn voortgekomen uit nader onderzoek in 2007. Aangezien de tekortkomingen in het onderzoek als vastgesteld door het Hof geen afbreuk doen

aan de beslissing van de officier van justitie uit 2004 acht het Openbaar Ministerie dat er geen gronden aanwezig zijn om de betrokken militair als verdachte aan te merken. Er is derhalve geen aanleiding om hem strafrechtelijk te vervolgen. In het kader van de tenuitvoerlegging van de uitspraak van het Hof stelde het Openbaar Ministerie in augustus 2015 een ambtsbericht op dat eveneens werd toegestuurd aan het Comité van Ministers. In het herziene *Action Plan* wordt ook de procedure en de gang van zaken geschetst van een eventuele beklagprocedure bij het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden op grond van artikel 12 van het Wetboek van Strafvordering. Wat de algemene maatregelen ter uitvoering van de uitspraak betreft, is op verzoek van het parlement het Nederlandse stelsel van militair strafprocesrecht bij operaties van Nederlandse militairen in risicogebieden in de periode 2000-2005 geëvalueerd door onafhankelijke deskundigen. Bij deze evaluatie werd ook onderhavige zaak betrokken. De evaluatie heeft tot 21 aanbevelingen geleid in het rapport van de Commissie Borghouts en die hebben weer geleid tot een aantal concrete maatregelen met betrekking tot militaire operaties. Voorts is het Openbaar Ministerie bezig nadere instructies te ontwikkelen om de effectiviteit van het onderzoek in soortgelijke situaties te kunnen waarborgen. Daarnaast worden nadere instructies voor de Koninklijke Marechaussee ontwikkeld omtrent de coördinatie en samenwerking met lokale justitiële autoriteiten en coalitiepartners in militaire operatiegebieden. Op 3 november 2017 diende de regering een *Action Report* in. Daarin wordt aan het Comité bericht dat de ontwikkeling van voormelde instructies door het Openbaar Ministerie inmiddels heeft geresulteerd in een concept onderzoekshandboek. Dit handboek zal op korte termijn worden voorgelegd aan een klankbordcommissie, samengesteld uit vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie en het ministerie van Defensie. Indien het wordt goedgekeurd zal het worden gepubliceerd en verspreid onder de Koninklijke Marechaussee. De regering heeft aangegeven met deze laatste maatregel volledig te hebben voldaan aan hetgeen voortvloeit uit de uitspraak van het Hof en dat met alle getroffen maatregelen toekomstige schendingen van gelijke aard zullen worden voorkomen.

Gillissen (39966/09, 15 maart 2016)

Het Hof oordeelde dat het recht van verzoeker op een eerlijke proces was geschonden, omdat de weigering van de Centrale Raad van Beroep (CRvB) in te stemmen met zijn verzoek om getuigen te horen hem in een benadeelde

positie had geplaatst ten opzichte van de wederpartij (artikel 6 lid 1 EVRM). De door het Hof opgelegde vergoeding voor gemaakte kosten werd binnen de gestelde termijn aan verzoeker betaald. In het op 14 december 2016 bij het Comité van Ministers ingediende *Action Report* wordt aangegeven dat, de regering individuele maatregelen voor verzoeker niet nodig acht, maar dat de uitspraak intern is besproken bij de CRvB en bij overleggen ook onder de aandacht van de andere hoogste bestuursrechters zal worden gebracht. Verder is de uitspraak inmiddels toegepast door de CRvB en is daarmee verankerd in de nationale jurisprudentie, zodat vergelijkbare schendingen in de toekomst voorkomen zullen worden. Op 13 november 2017 werd een update van het *Action Report* aan het Comité verzonden met nadere informatie over de mogelijkheden die het nationale recht biedt om een verzoek in te dienen tot herziening van het besluit van de Uitvoeringsinstantie Werknemersverzekeringen, dan wel om een schadevergoeding te verkrijgen op grond van artikel 6:162 BW.

Murray (10511/10, 26 april 2016, Grote Kamer)

De Grote Kamer van het Hof oordeelde dat de levenslange veroordeling van verzoeker *de facto* niet reduceerbaar was. Aangezien er geen reële mogelijkheid bestond tot herziening van de levenslange gevangenisstraf was sprake van een schendig van artikel 3 EVRM. Voorafgaand aan de uitspraak van het Hof, in maart 2014, was aan verzoeker reeds gratie verleend. Omdat hij in november van dat jaar overleed, waren verdere maatregelen niet noodzakelijk. De door het Hof toegekende vergoeding voor gemaakte kosten werd betaald aan de zus en zoon van verzoeker, die de procedure na zijn overlijden hadden voortgezet. Voorts diende de regering op 31 januari 2017 een *Action Plan* in bij het Comité van Ministers waarin wordt aangegeven dat Aruba en Curaçao recent een werkgroep hebben opgezet die de mogelijkheid onderzoekt om een tbs-faciliteit op te richten op een van de eilanden om een betere behandeling van gevangenen met ernstige psychische problemen mogelijk te maken. Op Curaçao is het proces gaande om bij landsverordening de reeds bestaande wettelijke mogelijkheid om een tbs-maatregel op te leggen verdere praktische invulling te geven. Daarnaast wordt gewezen op de beschikbare (psychiatrische) zorg in gevangnissen op Aruba en Curaçao en de plannen om deze te verbeteren.

Özçelik (69810/12, 28 juni 2016)

Het Hof constateerde een schending van artikel 5 lid 4 en lid 5 EVRM omdat het beroep van verzoeker tegen de voortzetting van de maatregel tot plaatsing in een instelling voor stelselmatige daders (ISD-maatregel) niet voldoende spoedig was behandeld. Daarnaast was aan verzoeker daarvoor geen schadevergoeding toegekend in de nationale procedure.

In het op 24 januari 2017 aan het Comité van Ministers verzonden *Action Report* wordt aangegeven dat de toegekende schadevergoeding aan verzoeker is betaald en dat verdere individuele maatregelen niet nodig waren.

Verzoeker is op 16 mei 2012 in vrijheid gesteld, vóór het aflopen van de ISD-maatregel. Verder wordt in het *Action Report* uiteengezet welke stappen binnen de rechterlijke organisatie zijn genomen om zaken betreffende de voortdrijving van vrijheidsontneming voortvarender te kunnen behandelen. Daarnaast wordt gewezen op de mogelijkheid voor betrokkene om nationale rechtsmiddelen aan te wenden om schadevergoeding te verkrijgen indien van een spoedige behandeling in de zin van het EVRM geen sprake is.

| 42 |

Hokkeling (30749/12, 14 februari 2017)

Het Hof oordeelde dat het recht van verzoeker op een eerlijk proces geschonden was, omdat hij niet de mogelijkheid had gekregen in persoon aanwezig te zijn bij de behandeling van zijn zaak in beroep bij het gerechtshof.

Op 23 oktober 2017 diende de regering een *Action Report* in bij het Comité van Ministers waarin wordt gewezen op de mogelijkheid die artikel 457 lid 1 (b) Wetboek van strafvordering aan verzoeker biedt om een herzieningsverzoek in te dienen bij de Hoge Raad. Daarnaast wordt gewezen op de mogelijkheden die verzoeker heeft om schadevergoeding te krijgen voor de geconstateerde schending van artikel 6 EVRM. Tevens wordt aangegeven dat het arrest van 14 februari 2017 is verspreid binnen de rechterlijke organisatie, om zo toekomstige schendingen in zaken met vergelijkbare omstandigheden te voorkomen.

Europees Comité voor Sociale Rechten

In 2017 zijn er geen rapporten uitgebracht door het Europees Comité voor Sociale Rechten in procedures tegen Nederland in het kader van het collectieve klachtrecht onder het Europees Sociaal Handvest.

Verenigde Naties

Mensenrechtencomité

N.K. (2326/2013, 18 juli 2017)

Verzoekster werd op 18 maart 2009 door de jeugdrechter van de rechtbank Almelo veroordeeld tot een taakstraf van zesendertig uur met als alternatief achttien dagen jeugddetentie voor in vereniging gepleegde openbare geweldpleging, bestaand uit verbale agressie en diefstal. Op dezelfde dag beval de officier van justitie van verzoekster een DNA-profiel vast te stellen op basis van artikel 2 lid 1 van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden.

Op 8 april 2009 werd bij verzoekster wangslijm afgenomen om haar DNA-profiel vast te stellen en dit te verwerken in de DNA-database.

Op 17 april 2009 maakte verzoekster bij de rechtbank bezwaar tegen het vaststellen en verwerken van haar DNA-profiel, welk bezwaar bij beslissing van 14 mei 2009 door de rechtbank ongegrond werd verklaard.

Verzoekster tekende hoger beroep aan tegen de veroordeling door de jeugdrechter van 18 maart 2009 bij het Hof Arnhem. Op 4 mei 2010 bepaalde het Hof dat hoewel de schuld van verzoekster gegeven was, de straf moest worden verminderd tot een boete van €100 of twee dagen jeugddetentie.

Op grond van deze uitspraak viel verzoekster niet meer binnen de reikwijdte van de Wet DNA-profiel. Het DNA-materiaal en DNA-profiel van verzoekster moesten derhalve worden vernietigd. Op 18 augustus 2010 werd de vernietiging door het openbaar ministerie bevestigd.

Op 7 september 2009 diende verzoekster een klacht in bij het EHRM.

Deze klacht werd door het Hof op 2 mei 2013 niet-ontvankelijk verklaard bij beslissing van een alleenzittende rechter. Vervolgens diende verzoekster op 10 december 2013 haar verzoek in bij het Comité.

Verzoekster klaagt bij het Comité dat het afnemen van DNA-materiaal en het vaststellen en verwerken van haar DNA-profiel een arbitraire inbreuk op haar privéleven hebben gemaakt (artikel 17 IVBPR), nu de Wet onvoldoende ruimte biedt voor het afwegen van betrokken belangen en de mogelijkheid in rechte op te komen tegen de afname van DNA-materiaal zeer beperkt is. Bovendien is er zowel bij het besluit tot afname van DNA-materiaal als de wijze waarop dat heeft plaatsgevonden onvoldoende rekening gehouden met het feit dat zij minderjarig was (artikel 14 lid 4 IVBPR).

Het Comité overweegt dat de omstandigheid dat een eerder verzoek bij het EHRM is ingediend en niet-ontvankelijk is verklaard, geen grond vormt om het voorliggende verzoek niet-ontvankelijk te verklaren, nu van een lopende procedure bij het EHRM geen sprake meer is.

Het Comité overweegt vervolgens dat het verzamelen van DNA-materiaal met het oog op het analyseren daarvan en het opslaan in een database die in de toekomst gebruikt kan worden bij het onderzoek van strafbare feiten indringend genoeg is om beschouwd te worden als een inbreuk op het privéleven van verzoekster onder artikel 17 IVBPR. Derhalve dient te worden beoordeeld of die inbreuk arbitrair of onrechtmatig was in het kader van dat artikel.

In dat verband constateert het Comité dat, alhoewel de regering uitleg heeft gegeven over de inhoud en de algemene toepassing van de Wet, zij niet heeft aangegeven waarom het noodzakelijk was, gelet op het gestelde legitieme doel van de Wet en de aard van de door verzoekster gepleegde misdrijven, haar te onderwerpen aan een verplicht DNA-onderzoek.

Het Comité acht van belang dat bij bepaalde categorieën van strafbare feiten een bevel tot DNA-onderzoek automatisch wordt uitgevaardigd en dat de Wet de betrokken officier van justitie slecht beperkt de mogelijkheid biedt tot een belangenafweging, nu artikel 2 lid 1(b) van de Wet slechts in uitzonderlijke gevallen de mogelijkheid biedt daarvan af te zien.

| 46 |

Het Comité merkt daarnaast op dat in de Wet geen rechtsmiddel is opgenomen tegen het afnemen van celmateriaal, maar alleen tegen het bepalen en verwerken van een daaruit afgeleid DNA-profiel. Weliswaar heeft de regering aangegeven dat de mogelijkheid bestaat een voorlopige voorziening te vragen tegen afname van celmateriaal op de grond dat daarmee sprake zou zijn van een onrechtmatige daad, maar de regering heeft niet duidelijk gemaakt of dit rechtsmiddel ook daadwerkelijk effectief moet worden geacht. Bovendien staat er geen hoger beroep open tegen een besluit van de rechtbank op een bezwaar tegen het bepalen en verwerken van een DNA-profiel.

Voorts neemt het Comité in overweging dat de regering weliswaar heeft aangegeven dat slechts sprake is van een beperkte inbreuk op de privacy, nu celmateriaal en DNA-profiel gecodeerd en anoniem worden opgeslagen, maar dat deze in het geval van ernstige misdrijven dertig jaar en in het geval van minder ernstige misdrijven twintig jaar worden bewaard.

Ten slotte acht het Comité van belang dat de Wet geen onderscheid maakt tussen volwassenen en minderjarigen. Gelet op artikelen 24 en 14 lid 4 IVBPR is het in het bijzonder van belang dat bij alle beslissingen in de context van de uitvoering van jeugdstrafrecht het belang van het kind voorop staat, waarbij specifieke aandacht dient te bestaan voor de bescherming van de privacy van kinderen in strafrechtelijke procedures.

De leeftijd van verzoekster is nooit in overweging genomen, ook niet gedurende de daadwerkelijk afname van het celmateriaal, waarbij zij er niet op is gewezen dat zij er bezwaar tegen kon maken dat deze werd uitgevoerd door een opsporingsambtenaar en dat zij zich daarbij door een wettelijk vertegenwoordiger kon laten vergezellen.

Het Comité concludeert in het licht van het voorgaande dat de inbreuk op het recht van verzoekster op privéleven door het afnemen van DNA weliswaar bij wet was voorzien, maar dat de inbreuk in dit geval niet proportioneel was gelet op het gestelde legitieme doel van preventie en onderzoek van ernstige misdrijven. De inbreuk was derhalve arbitrair en daarmee in strijd met artikel 17 IVBPR. Na constatering van deze schending van het Verdrag acht het Comité afzonderlijke behandeling van verzoeksters klacht onder artikel 14 lid 4 IVBPR niet meer nodig.

S.L. (2362/2014, 18 juli 2017)

Verzoeker werd op 26 maart 2009 door de jeugdrechter van de rechtbank Utrecht voor het plegen van een onzedelijke handeling met een persoon jonger dan zestien jaar en voor het doen van een valse bommelding veroordeeld tot veertien dagen voorwaardelijke detentie met een proeftijd van twee jaar en een taakstraf van dertig uur met als alternatief vijftien dagen detentie. Op 14 mei 2009 beval de officier van justitie dat van verzoeker celmateriaal diende te worden afgenomen op basis van artikel 2 lid 1 van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden. Op 15 juli 2009 werd bij verzoeker wangslim afgenomen om zijn DNA-profiel vast te stellen en te verwerken in de DNA-database. Op 20 oktober 2009 maakte verzoeker bij de rechtbank bezwaar tegen het vaststellen en verwerken van zijn DNA-profiel, welk bezwaar bij beslissing van 26 januari 2010 door de rechtbank ongegrond werd verklaard.

Op 16 juni 2010 diende verzoeker een klacht in bij het EHRM tegen de afname van zijn celmateriaal om zijn DNA-profiel vast te stellen en te verwerken. Deze klacht werd door het Hof op 2 mei 2013 niet-ontvankelijk verklaard bij beslissing van een alleenzittende rechter. Vervolgens diende verzoeker op 27 januari 2014 zijn verzoek in bij het Comité.

Verzoeker klaagt bij het Comité dat het afnemen van DNA-materiaal en het vaststellen en verwerken van zijn DNA-profiel een arbitraire inbreuk op zijn privéleven hebben gemaakt (artikel 17 IVBPR), en dat daarbij bovendien onvoldoende rekening is gehouden met het feit dat hij minderjarig was (artikel 14 lid 4 IVBPR). Daarnaast zou de rechtbank in zijn bezwaarprocedure

onvoldoende betekenis hebben gehecht aan het feit dat hij nooit heeft ingestemd met het afnemen van DNA-materiaal en hij ten onrechte niet de gelegenheid heeft gehad de opsporingsambtenaar die het DNA-monster heeft afgenomen te ondervragen (artikel 14 lid 3 (e) IVBPR).

Het Comité overweegt dat het verzoek, voor zover dat ziet op artikel 14 lid 3 (e) IVBPR, onvoldoende gesubstantieerd en dus niet-ontvankelijk is. Voor zover het verzoek ziet op artikelen 17 en 14 lid 4 IVBPR is het wel voldoende onderbouwd. De omstandigheid dat een eerder verzoek bij het EHRM is ingediend en dat dit verzoek niet-ontvankelijk is verklaard, vormt geen grond tot niet-ontvankelijkheid, nu van een lopende procedure bij het EHRM geen sprake meer is.

Het Comité overweegt vervolgens dat het verzamelen van DNA-materiaal met het oog op het analyseren en opslaan in een database die in de toekomst gebruikt kan worden bij het onderzoek van strafbare feiten, indringend genoeg is om beschouwd te worden als een inbreuk op het privéleven van verzoeker onder artikel 17 IVBPR. Derhalve dient te worden beoordeeld of die inbreuk arbitrair of onrechtmatig was in het kader van dat artikel.

| 48 |

In dat verband constateert het Comité dat, alhoewel de regering uitleg heeft gegeven over de inhoud en de algemene toepassing van de Wet, zij niet heeft aangegeven waarom het noodzakelijk was, gelet op het gestelde legitieme doel van de Wet en de aard van de door verzoeker gepleegde misdrijven, hem te onderwerpen aan een verplicht DNA-onderzoek.

Het Comité acht van belang dat bij bepaalde categorieën van misdrijven een bevel tot DNA-onderzoek automatisch wordt uitgevaardigd en dat de Wet de betrokken officier van justitie slechts beperkt de mogelijkheid biedt tot een belangenafweging, nu artikel 2 lid 1(b) van de Wet slechts in uitzonderlijke gevallen de mogelijkheid biedt daarvan af te zien.

Het Comité merkt daarnaast op dat in de Wet geen rechtsmiddel is opgenomen tegen het afnemen van celmateriaal, maar alleen tegen het bepalen en verwerken van een daaruit afgeleid DNA-profiel. Weliswaar heeft de regering aangegeven dat de mogelijkheid bestaat een voorlopige voorziening te vragen tegen afname van celmateriaal op de grond dat daarmee sprake zou zijn van een onrechtmatige daad, maar de regering heeft niet duidelijk gemaakt of dit rechtsmiddel ook daadwerkelijk effectief moet worden geacht. Bovendien staat er geen hoger beroep open tegen een besluit van de rechtbank op een bezwaar tegen het bepalen en verwerken van een DNA-profiel.

Voorts neemt het Comité in overweging dat de regering weliswaar heeft aangegeven dat slechts sprake is van een beperkte inbreuk op de privacy, nu celmateriaal en DNA-profiel gecodeerd en anoniem worden opgeslagen, maar dat deze in het geval van ernstige misdrijven dertig jaar en in het geval van minder ernstige misdrijven twintig jaar worden bewaard.

Ten slotte acht het Comité van belang dat de wet geen onderscheid maakt tussen volwassenen en minderjarigen. Gelet op artikelen 24 en 14 lid 4 IVBPR is het in het bijzonder van belang dat bij alle beslissingen in de context van de uitvoering van jeugdstrafrecht het belang van het kind voorop staat, waarbij specifieke aandacht dient te bestaan voor de bescherming van de privacy van kinderen in strafrechtelijke procedures. De leeftijd van verzoeker is nooit in overweging genomen, ook niet gedurende de daadwerkelijk afname van het DNA-monster, waarbij hij er niet op is gewezen dat hij er bezwaar tegen kon maken dat deze werd uitgevoerd door een opsporingsambtenaar en dat hij zich daarbij door een wettelijk vertegenwoordiger kon laten vergezellen.

Het Comité concludeert in het licht van het voorgaande dat voor de inbreuk op verzoekers recht op privacy door het afnemen van DNA weliswaar bij wet was voorzien, maar dat de inbreuk in dit geval niet proportioneel was gelet op het gestelde legitieme doel van preventie en onderzoek van ernstige misdrijven. De inbreuk was derhalve arbitrair en daarmee in strijd met artikel 17 IVBPR. Na constatering van deze schending van het Verdrag acht het Comité afzonderlijke behandeling van verzoekers klacht onder artikel 14 lid 4 IVBPR niet meer nodig.

Comité tegen Foltering

N.K. (623/2014, 1 mei 2017)

Verzoeker, een Sri Lankaanse Tamil, kwam op 9 maart 2009 in Nederland aan en diende tussen 11 maart 2009 en juli 2014 viermaal een asielaanvraag in. Hij stelde bij terugkeer naar Sri Lanka het risico te lopen te worden gemarteld door de autoriteiten, nu hij een jonge Tamil was uit het noorden van Sri Lanka die banden had met de Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE, de Tamiltijgers), militaire training had genoten en voor de LTTE had gevochten. Een neef van verzoeker met banden met de LTTE zou op enig moment zijn gedood. Daarnaast zou verzoeker worden teruggezonden vanuit een land dat als een centrum geldt voor fondsenwerving voor de LTTE en zou hij in Sri Lanka aankomen als een afgewezen asielzoeker, met littekens op zijn gezicht, op een tijdelijk paspoort, zonder een Sri Lankaanse identiteitskaart. Hij stelde voorts dat de autoriteiten hem zouden herkennen van foto's op Facebook en zouden kunnen vaststellen dat hij betrokken was geweest bij activiteiten van de LTTE in Nederland. Alle asielaanvragen van verzoeker werden afgewezen, omdat er geen aanwijzingen bestonden om aan te nemen dat de Sri Lankaanse autoriteiten op de hoogte waren dat verzoeker betrokken was bij de LTTE of dat hij bij terugkeer de aandacht van de autoriteiten zou trekken. De ingestelde beroepen en hoger beroepen werden alle ongegrond verklaard. Verzoeker klaagt op 14 augustus 2014 bij het Comité dat hij bij terugkeer naar Sri Lanka het risico loopt te worden gemarteld (artikel 3 Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing (CAT)). Daarnaast klaagt hij dat hij als uitgeprocedeerde asielzoeker geen recht heeft op onderdak en voorzieningen, hetgeen een onmenselijke en vernederende behandeling inhoudt. Het Comité acht de klacht niet-ontvankelijk betreffende het gestelde gebrek aan opvang en voorzieningen, nu verzoeker onvoldoende duidelijkheid heeft verschaft over zijn juridische status en het bovendien onduidelijk is of verzoeker deze klacht voor de nationale rechter heeft ingebracht. Het Comité merkt vervolgens op dat het zeer bezorgd blijft over de voortdurende en consistente aantijgingen van wijdverbreide marteling en andere onmenselijke en vernederende behandelingen door de Sri Lankaanse autoriteiten in grote delen van het land. Er dient echter te worden beoordeeld of verzoeker als individu een persoonlijk en voorzienbaar risico op marteling loopt waarvoor, in aanvulling op de algemene situatie, aanvullende gronden dienen te worden aangevoerd. De bewijslast daarvoor rust in beginsel op verzoeker.

Het Comité overweegt in dat verband dat uit de klacht van verzoeker niet blijkt dat hij en/of zijn familieleden ooit een noemenswaardige rol binnen de LTTE hebben gespeeld of op enig moment problemen met de Sri Lankaanse autoriteiten hebben gehad. Bovendien is verzoeker ontsnapt aan de LTTE en heeft hij niet deelgenomen aan door de LTTE georganiseerde politieke protesten in het buitenland. De foto's van verzoeker op Facebook zien op deelname aan door de LTTE in Nederland georganiseerde sportactiviteiten, niet op politieke manifestaties, zodat hij aan de hand daarvan door de Sri Lankaanse autoriteiten niet als LTTE-aanhanger van enig belang kan worden gezien. Over de betrokkenheid van zijn neef bij de LTTE en de gevolgen daarvan, evenals zijn dood, heeft verzoeker geen informatie verschaft. Het voorgaande in aanmerking genomen, overweegt het Comité dat, zelfs indien verzoeker bij aankomst op het vliegveld door de autoriteiten wordt gecontroleerd vanwege zijn tijdelijke paspoort of littekens, er geen bewijs is dat hij het profiel heeft van een LTTE-aanhanger en daardoor het risico zou lopen gemarteld te worden. Verzoeker heeft dan ook onvoldoende aannemelijk gemaakt dat hij bij terugkeer naar Sri Lanka het risico loopt te worden onderworpen aan een schending van artikel 3 CAT, zo concludeert het Comité, zodat uitzetting niet in strijd met dat artikel kan worden geacht.

| 51 |

H.I. e.a. (685/2015, 10 november 2017)

Verzoekers, man (verzoeker), vrouw en hun twee kinderen, bezitten allen de Armeense nationaliteit. Verzoeker stelde in Armenië in een garage te hebben gewerkt. Op 3 maart 2007 moest hij de auto afleveren van een man, aangeduid als D.M., die volgens verzoeker belangrijke connecties had binnen het justitieel apparaat. Vervolgens werden drugs ontdekt in de auto van D.M. Verzoeker werd een dag in detentie gehouden. Nadat hij weer op vrije voeten was, werd hij bezocht door D.M. met het verzoek een verklaring te ondertekenen dat de drugs in de auto van verzoeker waren. Nadat hij dit weigerde, werd verzoeker, evenals de vader van verzoeker, bedreigd en geslagen door D.M. die ook dreigde de gehele familie van verzoeker te zullen mishandelen en vermoorden. Hierop tekende verzoeker de verklaring, waarna hij door D.M. naar het vliegveld werd gebracht. Hij vluchtte vervolgens naar Rusland. Hierna werd de vrouw van verzoeker door de politie ondervraagd. Nadat ook zij door D.M. onder druk was gezet om niets te zeggen, vluchtte zij naar Rusland met de kinderen. Verzoekers verbleven vervolgens drie jaar als ongedocumenteerde migranten in Rusland, waar verzoeker op enig moment op het politiebureau werd ontboden.

Uit angst dat dit iets te maken had met de voorvallen in Armenië vluchtten verzoekers vervolgens naar Nederland, waar zij op 26 oktober 2010 aankwamen en op 17 november 2010 een asielaanvraag indienden. De aanvragen werden afgewezen, omdat het feitencomplex weliswaar geloofwaardig werd geacht, maar niet aannemelijk werd gemaakt dat verzoeker bij terugkeer iets te vrezen zou hebben van D.M., dan wel dat verzoeker het risico zou lopen door de Armeense politie gemarteld te worden om hem te dwingen tot een bekentenis. De daartegen ingestelde beroepen en hoger beroepen werden ongegrond verklaard. Twee opvolgende asielaanvragen werden eveneens afgewezen en de daartegen ingestelde rechtsmiddelen werden ongegrond verklaard.

Op 23 februari 2015 klagen verzoekers bij het Comité dat zij bij terugkeer naar Armenië het risico lopen door D.M. mishandeld of vermoord te worden (artikel 3 CAT). Voorts klagen zij dat verzoeker bij terugkeer vervolgd zal worden voor drugshandel, dat hij geen eerlijk proces zal krijgen en dat hij het risico loopt door de politie te worden gemarteld (artikel 3 CAT). Bovendien betogen zij dat de omstandigheden voor verzoeker in Armeense detentie of gevangenis onmenselijk zouden zijn. Tenslotte zou de regering de asielaanvragen onvoldoende zorgvuldig hebben behandeld.

Het Comité overweegt met betrekking tot het gestelde risico op mishandeling of erger door D.M. dat dergelijk handelen door een niet-statelijke actor zonder de toestemming daarvoor of berusting daarin van de autoriteiten buiten het bereik van artikel 3 CAT valt. Verzoekers hebben niet aannemelijk gemaakt dat D.M. voor een overheidsinstantie werkt. Bovendien heeft verzoeker zijn eerdere mishandeling door D.M. niet bij de autoriteiten gemeld en is niet gebleken dat zij de mishandeling zouden hebben goedgekeurd. Evenmin is gebleken dat de politie verzoekers bij terugkeer niet zou kunnen of willen beschermen tegen D.M. In zoverre is dan ook niet aannemelijk gemaakt dat verzoekers bij terugkeer een risico op schending van artikel 3 CAT lopen. Datzelfde geldt voor de stelling dat zij risico's zouden lopen door personen gelieerd aan D.M. De klacht faalt in zoverre. Voorts merkt het Comité op dat er weliswaar zorg bestaat over de aanhoudende aantijgingen van marteling en mishandeling gedurende arrestatie, detentie en ondervraging door politiepersoneel in Armenië, alsmede de gebreken in onderzoek en vervolging van dergelijke incidenten, maar dat het enkele bestaan van mensenrechtenschendingen in een land op zichzelf onvoldoende is om aan te nemen dat verzoeker een persoonlijk risico op marteling loopt. Dit onderdeel van de klacht faalt derhalve eveneens.

Vervolgens concludeert het Comité dat het betoog dat verzoeker in Armenië

geen eerlijk proces zal krijgen onvoldoende is onderbouwd, zodat de klacht ook op dit punt faalt.

Ten slotte overweegt het Comité dat Armenië maatregelen heeft genomen om de omstandigheden in detentie en gevangnissen te verbeteren en dat, in het licht daarvan, de algemene stellingen van verzoeker daarover onvoldoende zijn om die omstandigheden als marteling in de zin van artikel 1 CAT aan te kunnen merken. Na nog te hebben overwogen dat het dossier ook geen aanleiding geeft voor het oordeel dat de regering de asielaanvragen onvoldoende zorgvuldig heeft behandeld, concludeert het Comité dat verzoekers niet aannemelijk hebben gemaakt dat hun uitzetting naar Armenië een schending van artikel 3 CAT oplevert.

R.P. (696/2015, 4 december 2017)

Verzoeker, een Sri Lankaanse Tamil, ontvluchtte Sri Lanka in 2010 en vroeg in Nederland asiel aan. Hij stelde tussen 2008 en 2010 meerdere malen te zijn vastgehouden en gemarteld door de Sri Lankaanse veiligheidsdiensten en de aan de veiligheidsdiensten gelieerde Karuna-groep wegens vermeend lidmaatschap van de LTTE. Zijn verzoek werd in 2011 afgewezen.

Hoewel aannemelijk was dat verzoeker tweemaal was gearresteerd en gemarteld, waren andere delen van zijn relaas niet geloofwaardig en was er geen goede reden aan te nemen dat hij bij terugkeer opnieuw zou worden gearresteerd en/of gemarteld. Het hoger beroep van verzoeker tegen dit besluit werd in 2014 door de Raad van State afgewezen. Een tweede asielverzoek werd in 2015 afgewezen; hoger beroep hiertegen werd door de Raad van State niet-ontvankelijk verklaard wegens overschrijding van de beroepstermijn. Bij het Comité klaagt verzoeker dat zijn voorgenoemde uitzetting naar Sri Lanka in strijd is met het verbod op refoulement (artikel 3 CAT). Alvorens in te gaan op de inhoud van de zaak, buigt het Comité zich over de ontvankelijkheid. Het Comité oordeelt dat verzoeker niet de beschikbare nationale rechtsmiddelen heeft uitgeput. Ondanks overschrijding van de beroepstermijn had de Raad van State klager de mogelijkheid geboden zijn beroep nader toe te lichten. Dat verzoeker dit heeft nagelaten omdat volgens hem de Raad van State geen effectief rechtsmiddel is, valt hem aan te rekenen: twijfel over de effectiviteit van een rechtsmiddel is geen reden dat rechtsmiddel niet aan te grijpen. Het Comité acht de klacht niet-ontvankelijk wegens het niet uitputten van nationale rechtsmiddelen, conform artikel 22 lid 5(b) CAT.

Overige ontwikkelingen

Raad van Europa³

Hervorming EVRM-toezichtstelsysteem

Eind 2017 aanvaardde het Stuurcomité Mensenrechten (CDDH) het rapport over het proces van de nationale selectie van EHRM-rechters en hun verkiezing door de Parlementaire Vergadering (PACE). Op 7 maart 2018 werd het rapport aan het Comité van Ministers (CM) aangeboden. Het rapport beschrijft het belang te waarborgen dat kwalitatief uitstekende rechters voor het EHRM worden geselecteerd en verkozen. Het signaleert welke tekortkomingen bestaan in nationale selectieprocedures, met inbegrip van de rol van het door het CM ingestelde Adviespanel daarbij, en welke zorgen bestaan over de huidige verkiezingsprocedure in PACE. De in het rapport voorgestelde mogelijkheden voor verbeteringen dienen mede als input voor discussies die momenteel in PACE zelf worden gevoerd. Verder wordt ook ingegaan op mogelijke verbeteringen ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden en werkomstandigheden van de EHRM-rechters en tot slot op de procedure voor het samenstellen van de lijst van ad-hocrechters.

De conclusie van het rapport is dat er voldoende ruimte is om binnen bestaande kaders verbeteringen door te voeren. Het is aan alle betrokken actoren om daadwerkelijk actie daartoe te ondernemen. Wanneer deze acties tot onvoldoende verbeteringen zouden leiden, moet volgens het rapport een toekomstige verdragswijziging niet worden uitgesloten. In 2017 zijn de werkzaamheden gestart van expertwerkgroep die zich bezighoudt met de plaats van het EVRM in de Europese en internationale rechtsorde teneinde te voorkomen dat het EVRM-systeem aan geloofwaardigheid inboet in geval van interpretatieverschillen tussen het EVRM en andere internationale instrumenten. De expertgroep heeft drie thema's geïdentificeerd die nader onderzocht zullen worden. Het eerste thema is de interactie tussen het EVRM en andere onderdelen van internationaal recht, het tweede thema is de interactie tussen het EVRM en andere mensenrechteninstrumenten en het derde thema is de interactie tussen het EVRM en het recht van de Europese Unie. In 2017 is het eerste thema ter hand genomen, waaronder – met inzet van een Nederlandse expert – het subthema staatsaansprakelijkheid en extraterritoriale toepassing van het EVRM.

---

³ Stukken die betrekking hebben op onderstaande onderwerpen zijn te vinden op www.coe.int.

In het kader van het programma van het Deense voorzitterschap van het CM (november 2017–mei 2018) “Europe in a time of unrest and upheaval – strong values and a future-proof Council of Europe” werd van 22-24 november 2017 een expertconferentie gehouden met als titel “The European human rights system in the future Europe”. Deze conferentie vormde de opmaat naar de in april 2018 te houden ministeriële conferentie die moet uitmonden in de Verklaring van Kopenhagen.

Bij het toezicht door het CM op de tenuitvoerlegging door lidstaten van EHRM-uitspraken hebben zich in 2017 twee significante ontwikkelingen voorgedaan. In de zaak *Mammadov t. Azerbeidzjan* heeft het CM voor het eerst gebruikgemaakt van de met Protocol 14 ingevoerde procedure van artikel 4 lid 4 EVRM. Deze procedure behelst het voorleggen aan het EHRM van de vraag of de betreffende lidstaat heeft voldaan aan zijn verplichting onder het EVRM om de uitspraak ten uitvoer te leggen. Volgens Azerbeidzjan impliceert de uitspraak geen invrijheidstelling van de heer Mammadov.

156 | In de zaak *Burmych e.a. t. Oekraïne* heeft het EHRM voor de eerste maal ervoor gekozen een hele groep zaken niet verder te behandelen, maar deze over te dragen aan het CM dat moet toezien op de tenuitvoerlegging door Oekraïne van een eerder gedane *pilot judgment*. Het gaat hierbij om meer dan 12.000 Oekraïense zaken over het niet-uitvoeren van nationale gerechtelijke uitspraken, vergelijkbaar met wat het EHRM reeds als structurele kwestie heeft geadresseerd in de *pilot judgment* van 15 oktober 2009 in de zaak *Ivanov t. Oekraïne*. Het EHRM besloot al deze zaken van de rol te schrappen en over te dragen aan het CM als het verantwoordelijke orgaan voor toezicht op de door Oekraïne te treffen algemene maatregelen n.a.v. de *pilot judgment* in *Ivanov*. Volgens het EHRM is dit de aangewezen weg, gelet op het beginsel van subsidiariteit en het streven naar vermindering van de werklust.

Bijeenkomst van agenten met EHRM

In 2017 vond de tweejaarlijkse bijeenkomst plaats van regeringsagenten met het EHRM en zijn griffie ter bespreking van kwesties van procedurele aard. Tijdens de bijeenkomst informeerde de griffie de agenten over de voortdurende inspanningen voor efficiëntere werkmethoden teneinde de behandelingstermijn van zaken zoveel mogelijk te bekorten. Verschillende door het EHRM ingevoerde proceduremaatregelen werden toegelicht, waaronder de vereenvoudigde communicatie van zaken aan staten (*Immediate simplified communication procedure*) en de communicatie van zaken waarvan de problematiek reeds vaker door het EHRM is behandeld (*Well-established case*

law communication procedure). Voorts werden afspraken over vertrouwelijke documenten en het gebruik van een vast sjabloon voor de schriftelijke bijdragen besproken.

Europees Sociaal Handvest/Collectieve klachtprocedure

Eind 2017 lagen in totaal vierenzeventig klachten op grond van de collectieve klachtprocedure onder het Europees Sociaal Handvest voor behandeling bij het Europees Comité voor Sociale Rechten (ECSR). Daarvan zijn achttien in 2017 ingediend. De enige lopende zaak tegen Nederland is de in 2016 ingediende klacht van de internationale niet-gouvernementele organisatie University Women of Europe (UWE). De klacht betreft tekortkomingen in Nederland met betrekking tot de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt. UWE heeft een soortgelijke klacht ingediend tegen de overige veertien staten die het collectieve klachtrecht hebben erkend.

Verenigde Naties

Verdragsrapportages

- Op 15 maart 2017 heeft Nederland geantwoord op schriftelijke vragen gesteld door het Comité voor economische, sociale en culturele rechten in het kader van de zesde periodieke rapportage onder het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele Rechten (IVESCR). Op 1 en 2 juni 2017 vond de mondelinge behandeling plaats van deze rapportage. Op 20 juni 2017 heeft het Comité zijn concluderende aanbevelingen gepubliceerd.
- Op 10 mei 2017 vond de mondelinge behandeling plaats in het kader van de derde *Universal Periodic Review* (UPR) van Nederland in de Mensenrechtenraad van de VN. In september 2017 is deze UPR-cyclus voor Nederland afgerond met het aannemen van de aanbevelingen door de Mensenrechtenraad.
- Onder het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en ontferende behandeling of bestraffing (CAT) werd op 31 mei 2017 schriftelijke informatie verstrekt aan het Verdragscomité naar aanleiding van schriftelijke vragen die het eerder had gepubliceerd.

Bijlagen:

overzichten en statistieken

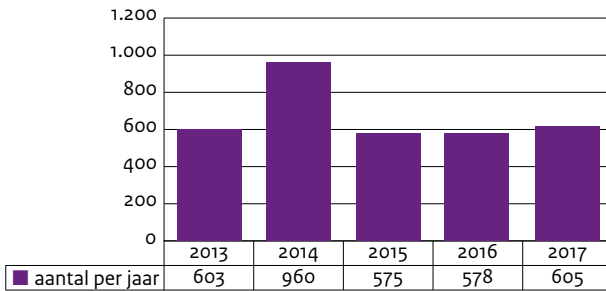
Bijlage I

Raad van Europa

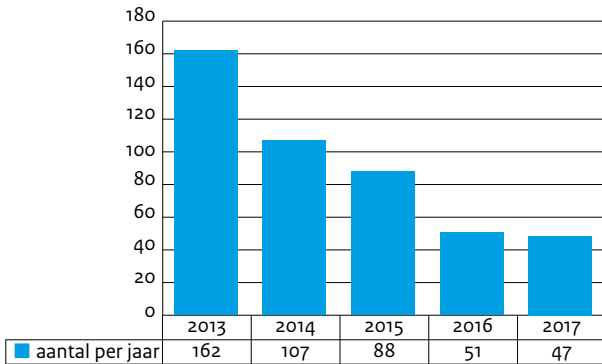
Europees Hof voor de Rechten van de Mens⁴

Statistieken⁵

Bij het EHRM aanhangige Nederlandse zaken op 31 december 2017

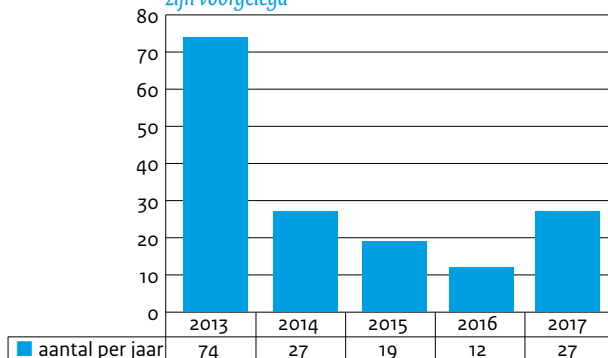
Bij de regering aanhangige zaken op 31 december 2017

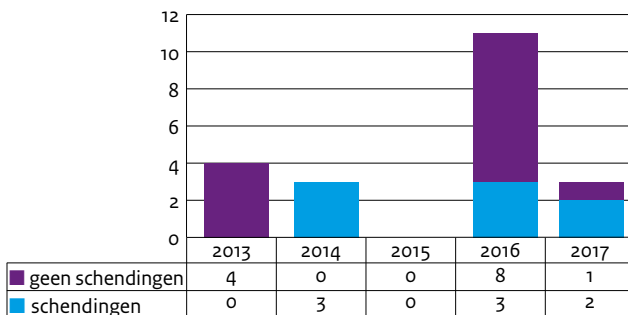
⁴ Cijfermateriaal met betrekking tot alle lidstaten van de Raad van Europa is te vinden in de *Survey of Activities 2017* van de griffie van het Hof.

⁵ De gegevens hebben alleen betrekking op zaken tegen Nederland.

Nieuwe zaken die door het EHRM aan de regering zijn voorgelegd

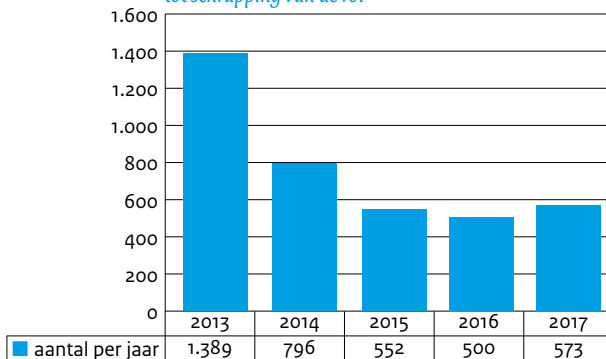

Uitspraken

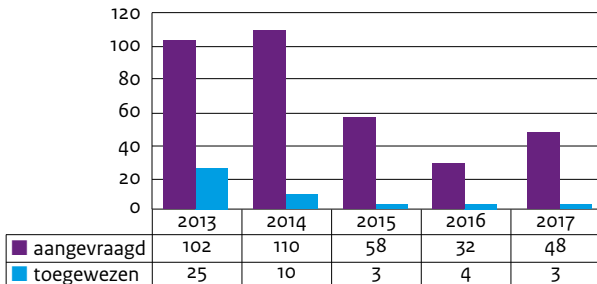
| 62 |

Ontvankelijkheidsbeslissingen en beslissingen tot schrapping van de rol

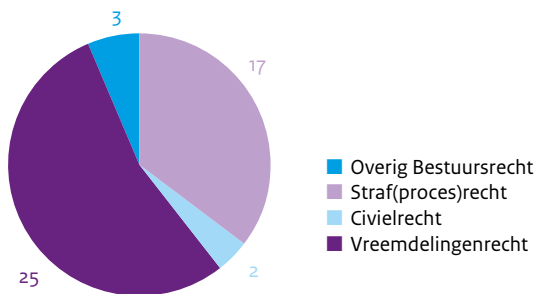

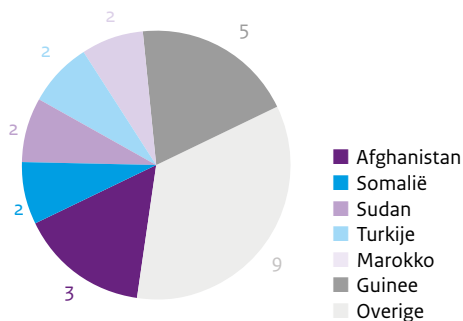
Voorlopige maatregelen (Procedureregul 39)

Bij de regering aanhangige Hofzaken per categorie op 31 december 2017

Vreemdelingenzaken per nationaliteit op 31 december 2017

Uitspraken en beslissingen⁶

Uitspraken

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
Garib	43494/09	6 november 2017 (*)
Hokkeling	30749/12	14 februari 2017 (*)
M.	2156/10	25 juli 2017 (*)

Beslissingen

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
A.A.	66848/10	2 mei 2017 (*)
A.M.	48294/10	14 maart 2017 (*)
A.R.	26268/09	16 mei 2017 (*)
A.R.	63104/11	11 juli 2017 (*)
Abdulfatah	55830/10	9 maart 2017
Azizi	73877/10	9 maart 2017
Ballegeer	70043/13	21 november 2017 (*)
D.E.M. Management Services B.V.	47789/16	14 november 2017 (*)
E.K.	72586/11	11 juli 2017 (*)
E.P.	43538/11	11 juli 2017 (*)
El Allati	45892/13	6 december 2016 (*)
Feyenoord Rotterdam N.V.	19958/17	14 november 2017 (*)
G.G.S.	53926/09	16 mei 2017 (*)
G.R.S.	77691/11	11 juli 2017 (*)
Gambier	27787/15	6 december 2016 (*)
Han Aarts B.V. e.a.	43768/17	10 oktober 2017 (*)
Hannan en Kirakosyan	70286/14	2 mei 2017 (*)
Ismail	67295/10	26 september 2017 (*)
J.W.	16177/14	27 juni 2017 (*)
Joelie en Anoeka	44898/14	14 september 2017
L.	68613/13	2 mei 2017 (*)

⁶ Zaken waarbij een (*) is weergegeven zijn samengevat in het hoofdstuk 'Raad van Europa'.

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
M.B.	63890/16	28 november 2017 (*)
M.M.	15993/09	16 mei 2017 (*)
Madiani	29381/11	12 september 2017 (*)
Marreel	20496/16	6 april 2017 (*)
Mucalim	5888/10	14 maart 2017 (*)
Ojei	64724/10	14 maart 2017 (*)
P. Plaisier B.V.	46814/16	14 november 2017 (*)
S.M.A.	46051/13	11 juli 2017 (*)
Saraj Zada	3540/11	5 januari 2017
Sedieqi	1390/11	5 januari 2017
Soleimankheel e.a.	41509/12	11 juli 2017 (*)
Temam Yesan	63176/16	9 maart 2017
Z.L.	33314/09	16 mei 2017 (*)

Bij Nederland lopende Hofzaken op 31 december 2017

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
A.	34486/17	artt. 3, 8 en 13
A.G. en M.M.	43092/16	art. 3
Ahdour	45140/10	artt. 8 en 14
Ahmed Sheekh	80450/13	art. 8
Alblbesi en Abuzuhri	40907/16	artt. 3 en 8
Badullah	54892/16	art. 6
Barry	66238/16	art. 3
Baydar	55385/14	art. 6
Breijer	41596/13	art. 6
Cabral	37617/10	art. 6
Canword	21464/15	artt. 3 en 13
Cerci	25392/14	art. 8
Cernea	62318/16	art. 5
Chaloub en Camara	7338/16	art. 3
Corallo	29593/17	artt. 3 en 5
Cüzdan	6315/08	art. 8
De Legé	58342/15	art. 6

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
Haddaouchi	4965/10	art. 2 van Prot. 4
Hasselbaink	73329/16	art. 5
Kake en Camara	63913/17	art. 3
Keskin	2205/16	art. 6
Lake	2445/17	art. 3
M.B.	71008/16	art. 5
Maassen	10982/15	art. 5
Magassouba	37153/17	art. 3
Muawad K.	8080/17	artt. 3 en 13
Nagpal en Madan	68377/16	artt. 2 en 3
Nevé	59133/16	art. 6
Orbulescu	1704/17	art. 5
P.N.	10944/13	artt. 3, 8 en 13
Philipszoon	58403/17	artt. 1, 4, 6, 7 en 8
Pormes	25402/14	art. 8
S.A.	49773/15	art. 3
Saber Yacoub	20102/13	artt. 3 en 13
Said Good	50613/12	artt. 3 en 5
Stichting Landgoed Steenbergen e.a.	19732/17	artt. 6 en 8
Storimans vs. Russische Fed.	26302/10	artt. 2 en 13
Soumah	61452/15	art. 3
T.E.	43462/16	artt. 3, 4 en 8
Van de Kolk	23192/15	art. 6
Van Engel	600/14	art. 8
Voicu	34414/17	art. 5
X.	14319/17	artt. 2 en 3
Yeshtla	37115/11	art. 8
Z.N.	71676/14	artt. 3 en 13
Zainali Gerodi	61442/17	art. 3
Zohlandt	69491/16	art. 5

Comité van Ministers

EHRM-zaken onder toezicht op 31 december 2017

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum uitspraak/beslissing
Voskuil	64752/01	22 november 2007
Sanoma Uitgevers B.V.	38224/03	14 september 2010
Vidgen	29353/06	10 juli 2012
De Telegraaf Media NL Landelijke Media BV e.a. (TMN)	39315/06	22 november 2012
Jaloud	47708/08	20 november 2014
Gillissen	39966/09	15 maart 2016
Murray	10511/10	26 april 2016
Özçelik	69810/12	28 juni 2016
Hokkeling	30749/12	14 februari 2017
Hannan en Kirakosyan	70286/14	2 mei 2017
L.	68613/13	2 mei 2017
M.	2156/10	25 juli 2017
Ballegeer	70043/13	21 november 2017

| 67 |

EHRM-zaken waarvan toezicht is beëindigd in 2017

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum afsluitende resolutie
El Allati	45892/13	4 oktober 2017
Gambier	27787/15	4 oktober 2017

Bijlage II

Verenigde Naties

Algemene gegevens

In het jaar 2017 werden door de VN-Verdragscomités:

- 11 nieuwe verzoekschriften aan de regering ter kennis gebracht;
- in negen zaken een zienswijze (*views*) vastgesteld; waarbij twee keer een schending werd geconstateerd.

Mensenrechtencomité⁷

Zienswijze(n)

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
S.L.	2362/2014	18 juli 2017 (*)
N.K.	2326/2014	18 juli 2017 (*)
A.A.A.	2634/2015	8 november 2017
A.B.A.	2823/2016	8 november 2017

| 69 |

Zaken bij de regering in behandeling op 31 december 2017

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel IVBPR
A.	2498/2014	artt. 23, 24 en 26
A.D.N.	2894/2016	art. 7
A.G.	3052/2017	artt. 2 en 8
B.P. en P.B.	2974/2017	artt. 2, 3, 6, 7, 9, 17 en 26
D.Z.	2918/2016	art. 24
G.R.M.J.	2958/2017	artt. 2, 14 en 25
H.J.T.	3004/2017	art. 14
J.O.Z. en E.E.I.Z.	2796/2016	artt. 1, 2, 7, 9 en 24
M.H. en J.H.	2489/2014	artt. 23, 24 en 26
M.K.H.	2803/2016	artt. 1, 2, 6, 7, 9, 13 en 27
M.S.	2739/2016	art. 15
M.S.P.B. e.a.	2673/2015	artt. 23, 24 en 26
O.T.	2782/2016	artt. 2, 13, 17, 23 en 24
R.E.I.	3015/2017	artt. 14, 15 en 26
S.A. e.a.	2683/2015	artt. 23, 24 en 26
S.Y.	2392/2014	artt. 2 en 14
W.J.S.	3077/2017	artt. 2 en 26

⁷ Zaken waarbij een (*) is weergegeven zijn samengevat in het hoofdstuk 'Verenigde Naties'.

Comité voor de Uitbanning van Discriminatie van Vrouwen

In het jaar 2017 waren er geen zienswijzen.

Zaken bij de regering in behandeling op 31 december 2017

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel CEDAW
G.M.F. e.a.	117/2017	artt. 1, 6, 9, 15 en 16

Comité tegen Foltering

Zienswijze(n)

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
N.K.	623/2014	1 mei 2017 (*)
R.T.	692/2015	6 november 2017
H.I.	685/2015	10 november 2017 (*)
H.H.	781/2016	10 november 2017
R.P.	696/2015	4 december 2017 (*)

Zaken bij de regering in behandeling op 31 december 2017

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel CAT
H.A. en G.H.	719/2015	art. 3
D.B.	824/2107	art. 3
J.C.I.	771/2016	art. 3
I.K. en M.T.K.	760/2016	art. 3
J.B.M.	768/2016	art. 3
S.R.	834/2017	art. 3
S.S.	800/2017	art. 3
M.J.S.	757/2016	art. 3
E.T.	801/2017	art. 3

Uitgave: Ministerie van Buitenlandse Zaken
Directie: Juridische Zaken / Internationaal Recht
Opmaak: Xerox/OBT, Den Haag
www.rijksoverheid.nl | april 2018

BruesselMexicoStPetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosAiresBogotaKairoHareSofiaKogalaLoemur
xHamburgLagosColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKogalaLoem
WellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarStockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParijsRabatDüsseldorfToki
xemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEs
eamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilanMexicoTeheran
DhafiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPazKairoManaguaB
LosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyadBamakoTel
vKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoulMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomay
TorontoRomezagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaB
naraLusakaAntwerpenSaoPauloBagdadLaPazParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabiTelAvivLondenIstanbulAlmatyBangkokHels
SanJoseParamariboAnkaraSaoPauloPretoriaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWindhoekZagrebBrusselRi
MoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileTunisManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenSto
olmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoseRomeLuxemburgSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmmanAccraPraagKiarachi
OsSarajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindhoekRiyadLuandaMadridVaticaanstadWarschauB
liviaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoseTelAvivMilaanBoedapestLusakaFrankfurtAmMainMelb
MünchenAtheneDüsseldorfKampalaCannerraBamakoslambadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundeRiyadhMuscatK
ParijsMadridBelgradoBelgradoSarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwerpenBrusselWashingt
usaWenenHongKongBogotáLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMaputoAlgiersMilaanK
oedVancouverAnkaraBarcelonaPraagColomboWarschauMadridPretoriaBonnAtheneIstanbulWashingtonWellingtonKhartoumBonnLusakaDubl
hanghaiWenenJakartaStockholmSanJoseManaguaNewYorkKhartoumAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusaka
nRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaNewYorkHartoumAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusaka
oiWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoulHongKongFrankfurtAmMainKarachi
ratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfe
nenNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundeAddisAbe
MadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLosAngelesMil
DarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoumBoedapestAbuDhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenosAiresSarajevoAnkara
etersburgShanghaiBagdadJakartaKogalaLoempoerTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanbulHongKongChicagoIstanbulKing
nDamascusTunisBogotáKopenhagenWenenCaracasBernKogalaLoempoerTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiy
KhartoumZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAiresLagosShanghaiKopenh
enBagdadHongKongAlmatyMuscatAbuDhabiWenenSanJoseKoweitWenenKievParijsBuenosAiresMadridKoweitHarareParijsMoskouPretoriaTri
MadridDamascusPraagKobeKogalaLoempoerKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboB
oBonnCotonouOttawaLagosMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoPauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBo
BamakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColomboCannerraAbuDhabi
bourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoweitParijsJakartaIstanbulTeheranKhartoumAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoulBangkokV
enLaPazParamariboBoekarestArasjoetKogalaLoempoerBoekarestKingstonAlgiersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnkaraManagrab
ParijsLaPazWenenAccraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanbulBoedapestHamburgVancouverDhakaDubaiBangkokCannerra
KhartoumDubaiKobeBrusselMexicoStPetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosAiresBogotaKairo
relLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaam
SofiaKogalaLoempoerWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarStockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonPari
badDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgrado
mburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburgAmman
MexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliL
nKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauMadridPretoriaBonnAtheneIstanbulWashingtonWellingtonKhartoumBonnLusakaDubl
nzZagrebBrusselRiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileTunisManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHam
KopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoseRomeLuxemburgSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmman
raPraagKiarachiKairoSarajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindhoekRiyadLuandaMadridVat
aanstadWarschauBrasiliaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoseTelAvivMilaanBoedapestLusakaFrank
AmMainMelbourneMünchenAtheneDüsseldorfKampalaCannerraBamakoslambadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundeR
dhMadridKampalaParijsMadridBelgradoBelgradoSarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwe
BrusselWashingtonLusakaWenenHongKongBogotáLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMapu
gersMilaanMontevideoVancouverAnkaraBarcelonaPraagColomboWarschauMadridPretoriaBonnAtheneIstanbulWashingtonWellingtonKhartou
onnLusakaDublinShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoseManaguaNewYorkKhartoumAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSan
oDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaNewYorkHartoumAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSan
AbuDhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoulHongKongFra
urtAmMainKarachiBratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeCh
ondenDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKi
YaoundeAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagreb
LosAngelesMilaanDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoumBoedapestAbuDhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenBueno
resSarajevoAnkaraStPetersburgShanghaiBagdadJakartaKogalaLoempoerTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanbulHongKongCh
oIstanbulKingstonDamascusTunisBogotáKopenhagenWenenCaracasBernKogalaLoempoerTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSp
nBonnShanghaiRiyadKhartoumZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAires
osShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbuDhabiWenenSanJoseKoweitWenenKievParijsBuenosAiresMadridKoweitHararePa
MoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileTunisManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenSto
hoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoPauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDe
LimaLaPazQuitoBogotáBamakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColomb
anberraAbuDhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoweitParijsJakartaIstanbulTeheranKhartoumAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhi
toSeelBangkokWenenLaPazParijsParamariboBoekarestArasjoetKogalaLoempoerBoekarestKingstonAlgiersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnk
AmmanCannerraBogotáParijsLaPazWenenAccraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanbulBoedapestHamburgVancouverDhakaD
iBangkokAnkaraAlgiersKhartoumDubaiKobeBrusselMexicoStPetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwe
uenosBogotaKairoHareLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBr
DarEsSalaamKobeSofiaKogalaLoempoerWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarStockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresA
AbebaLissabonParijsRabatDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiR
BamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKingston
stersburgAmmanMilanMexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmst
amAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYork
putoColomboNewYorkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeo
nKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonaLagosAntwerpenSaoPauloBagdadLaPazParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabi
vIstanbulIstanbulAlmatyBangkokHelsinkiSanJoseParamariboAnkaraSaoPauloPretoriaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSar
vBratislavaWindhoekZagrebBrusselRiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileTunisManaguaTeheranCotonouTokioTunisH
nkiBoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoseRomeLuxemburgSofiaHoustonRi
y

Deze brochure is een uitgave van:
Het ministerie van Buitenlandse Zaken
Postbus 20061 | 2500 EB Den Haag
www.rijksoverheid.nl
© Buitenlandse Zaken | april 2018

17BUZ111759 | N